

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. Miroslava Filová

**Denníky ako súčasť poetickej výpovede Alejandry
Pizarnikovej**

Diary as a part of the poetic testimony of Alejandra Pizarnik

Praha 2020

Vedúci práce: prof. PhDr. Anna Housková, CSc.

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som sa rada pod'akovala vedúcej tejto práce, prof. PhDr. Anne Houskovej za cenné rady, návrhy, inšpiratívne konverzácie o literatúre a celkovú pomoc pri písaní tejto práce. Zároveň by som sa rada pod'akovala subjektu tejto práce, a to poetke Alejandre Pizarnik za neustálu inšpiráciu, ktorú mi jej literárne dielo ponúka.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracovala samostatne, že som riadne citovala všetky použité zdroje a literatúru a že táto práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

Miroslava Filová

V Prahe, dňa 5. mája 2020

Abstrakt:

Táto práca prezentuje poetiku a básnický jazyk argentínskej poetky a autorky Alejandry Pizarnikovej, pričom jej hlavným cieľom je dokázať, že tie nie sú prítomné iba v jej básňach, ale i v jej rozsiahlom denníkovom diele. Primárnym literárnym zdrojom je teda najnovšia edícia knihy *Diarios, Lumen: 2003 – Denníky*. Práca sa ďalej orientuje na denník ako žáner so zameraním sa najmä na početné príklady a paralely medzi intímnymi denníkmi spisovateľiek. Primárnym príkladom je pritom porovnanie denníkov a poetiky Alejandry Pizarnikovej a americkej autorky Sylvie Plathovej, ktoré je založené na niekoľkých podobnostiach.

Kľúčové slová: Alejandra Pizarnik, argentínska literatúra, literárny denník, intímny denník, argentínska poézia, ženské denníky

Abstract:

This Master's thesis is mainly focused on the poetics and poetic style and language of Argentinian author Alejandra Pizarnik. The main objective here is to show that they are not only present in her poetry but also in her extensive diaristic work. The primary source of this thesis is then the newest edition of her book *Diarios, Lumen: 2003 – Diaries*. The present work also approximates the diary as a literary genre with special focus on the female writer's diaries, and its many examples and parallels – the primary example being the comparison between Alejandra Pizarnik's and Sylvia Plath's diaries and their poetics based on several similarities.

Key words: Alejandra Pizarnik, Argentinian literature, literary diary, journal intime, Argentinian poetry, female diaries

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Denník ako literárny žáner.....	9
2.1 Denník a autobiografia.....	12
2.2 Typy denníka.....	13
2.3 Intímny denník.....	14
2.4 Intímny denník spisovateľa.....	17
2.5 Ženské denníky.....	20
3. Diarios – Denníky Alejandry Pizarnikovej.....	23
3.1 Edícia Lumen.....	23
3.2 Literárna kritika.....	25
4. Denníky v kontexte literárnej tvorby Alejandry Pizarnikovej.....	29
5. Denníky Alejandry Pizarnikovej ako súčasť jej poetickej výpovede.....	38
5.1 Existenciálnosť Pizarnikovej poetickej výpovede.....	41
6. Paralely so Sylviou Plathovou.....	43
6.1 Ženské peklo.....	46
6.2 Smrť.....	51
6.3 Túžba žiť.....	54
7. Záver.....	58
8. Resumé.....	60
9. Resumen.....	61
10. Bibliografia.....	62
Elektronické zdroje.....	64

1. Úvod

Denníky už stáročia predstavujú fenomén, ktorý je ťažké presne zadefinovať. V prítomnej diplomovej práci sa bude jednať o denník spisovateľky, a teda denník literárny, ktorý sa nepochybne líši od denníkov spísaných či vedených bežnými ľuďmi, ktorí tak robia zväčša z odlišných pohnútok a príčin. V denníkoch umelcov a spisovateľov sa prelína mnoho žánrov, čím vo výsledku naberajú mnoho podôb – mimo voľných osobných záznamov obsiahnu básne, kresby i poviedky a často sú plné intertextuality. Informácie v nich je ťažko posudzovať na základe ich pravdivosti, pretože sú zo svojej podstaty veľmi subjektívne. Najväčším prínosom týchto denníkov je práve ich umelecká literárna hodnota. Jedná sa najmä o denníky spisovateľov, ktoré sa stali literárnymi dielami a boli obsiahnuté do ich celkovej bibliografie. Takýmto denníkom je i kniha *Denníky (Diarios, Lumen: 2013)* od argentínskej poetky a autorky Alejandry Pizarnikovej, ktorej jazyk a literárna hodnota nie je o nič menšia ako v jej básnických zbierkach.

Azda najväčším rozdielom medzi denníkmi bežných ľudí a denníkmi spisovateľov či umelcov je fakt, že umelecké a autorské denníky iba málo hovoria o všedných každodenných udalostiach a zážitkoch ich autora, sú skôr cvičným polom ich umenia a najbezprostrednejším priestorom seba vyjadrovania, tzv. dielňami duše každého spisovateľa¹.

Denníky spisovateľov sú často objemné, keďže ich autori si ich viedli po veľkú časť života a sú do veľkej miery spojené s ich tvorivým procesom – inak tomu nie je ani v Pizarnikovej prípade. Objemný a nejednotný text, ktorý predstavuje kniha *Denníky*, je teda náročné jednotne zadefinovať či popísať. Tkanivo, ktoré spája celý denník vedený od roku 1954 po rok 1971 je jeho jazyk. Práve umelecký jazyk a výrazotvornosť z neho robia ďalšie plnohodnotné literárne dielo tejto argentínskej spisovateľky. Táto práca sa teda snaží sprostredkovať obsah a štýl – celkovo poetiku tohto diela, pričom na samotných ukázkach denníkových zápisov a básní demonštruje, že jazyk v ňom použitý je rovnako umelecký ako v jej básnickom diele.

Avšak na dokázanie tohto javu a zároveň lepšie pochopenie nie len *Denníkov*, ale i samotnej autorky a jej diela, sa táto práca ponára i do iných, no potrebných a súvisiacich tém.

¹ Maunsell, Jerome Boyd. "The Writer's Diary as Device: The Making of Susan Sontag in *Reborn: Early Diaries 1947—1963*." *Journal of Modern Literature*, vol. 35, no. 1, 2011. s. 4.

Jednou z nich sú denníky samotné – ich heterogénnosť spôsobuje ťažkosti pri ich definovaní. Cez voľnejší prístup použitý v tejto práci je zachytené širšie spektrum denníkovej literatúry a teórie, ktoré vytvára úrodnú pôdu pre lepšie a jasnejšie pochopenie konkrétnych kapitol venovaných Pizarnikovej denníkovej tvorbe. K tomu najmä prispieva obsah kapitol *Intímny denník spisovateľa* a *Ženské denníky*.

Po úvode do problematiky žánru denníka nasledujú kapitoly venované samotnej autorke a jej denníkovému dielu, ktoré sú jadrom prítomnej práce, pričom ku knihe *Denníky* odkazuje každá kapitola tejto práce. Je preto predstavená i edícia nakladateľstva Lumen z roku 2013, ktorá mi slúžila ako primárny zdroj pre napísanie tejto práce. Nakladateľstvo Lumen stojí za doterajšími všetkými tromi edíciami *Denníkov*, pričom všetky editovala Ana Becciuová, ktorá bola touto prácou poverená sestrou a držiteľkou literárnych práv Alejandry, Myriam Pizarnikovou. Kritická obec však vyjadrila kritiku voči jej editovaniu pôvodných denníkov a považujem teda za dôležité a na mieste, o tejto kritike v práci, ktorá je postavená na tejto publikácii, hovoriť.

Ďalej sú *Denníky* predstavené v kontexte literárnej tvorby Pizarnikovej, kde je čitateľ uvedený do kontextu jej tvorby a osoby a predstavený s jej básnickým dielom. Následne nasleduje kľúčová kapitola, ktorá chce dokázať, že *Denníky* naozaj tvoria súčasť poetickej výpovede autorky a že sú právom súčasťou jej literárneho diela. Nie sú len doplnením jej publikácii a biografie, ale celkom samým o sebe – literárnym dielom.

Posledná teoretická časť tejto práce sa venuje paralelám medzi Alejandrou Pizarnikovou a americkou autorkou Sylviou Plathovou. Myšlienka spojiť a porovnať tieto dve autorky sa zrodila prirodzene, keďže bližším poznaním a štúdiom oboch autoriek je nemožné si nevšimnúť niekoľko podobností v ich diele i živote. Obe sú však tradične spájané zväčša iba na základe podobnosti ich životného osudu – samovraždy; a s tým spojenou mytologizácie ich osôb a následne aj diela. Im venovaná kapitola je preto skôr zameraná na podobnosti v ich literárnych témach a na trajektóriu ich kariéry ako žien spisovateľiek, pričom znovu vychádzam z *Denníkov* a *Journals* (Denníky Sylvie Plathovej)².

Denníky sú v tejto práci najpodstatnejším zdrojom, ktorý sa tu snažím predstaviť v svojej komplexnosti a pritom sú poňaté ako most k priblíženiu Pizarnikovej ako autorky, ktorá v našich stredoeurópskych končinách nie je príliš známa, a zároveň ako most k jej literárnemu dielu a poetike. Na záver by som rada uviedla, že všetky preklady v tejto práci

² ďalej iba *Journals*.

boli robené mnou, keďže dielo Pizarnikovej sa v Česku ani na Slovensku doposiaľ nepublikovalo.

2. Denník ako literárny žáner

Denníky sú staré ako samotné písmo, avšak ich výskyt zásadne narástol s postupnou emancipáciou jedinca a zmenou spoločnosti od komunitnej k individualizovanej. To sa začína programovo meniť v renesancii, kedy sa objavujú denníky hlavne vzdelanej vrstvy: šľachticov a mešťanov.³ V 18. storočí sa vyskytuje forma denníka častejšie aj v literatúre, čo má efekt väčšej naliehavosti výpovede, ako napríklad dielo *Utrpenie mladého Werthera* (1774), ktoré dokonca viedlo k vlne samovrážd, nepochybne danou štylizáciou jeho výpovede do denníkovej a listovej formy, zosilňujúc tak jej naliehavosť.⁴

*Je veľmi ťažké povedať o denníkoch niečo, čo by platilo pre všetky.*⁵ Tieto slová Eckharda Kuhna, ktorý bude ešte viackrát citovaný, veľmi dobre vyjadrujú zložitú a komplikáciu pri štúdiu denníka ako žánru, a tým snahu ho určitým spôsobom zgeneralizovať. Denníky nemajú jasnú formu. Zväčša sa však jedná o naratív prvej osoby singuláru, ktorý sa obvykle považuje za intímny spis jeho autora. „Zdajú sa byť jediný žáner (ak sa tak dajú nazvať), ktorý je opísaný nie obsahom a/či formálnym členením, ale okolnosťami ich spísania.“⁶

Pokiaľ chceme vyčleniť denník z fikcie, je potrebné si uvedomiť, že existuje zavádzajúca predstava, že rozhodujúcou hranicou medzi denníkmi a fikciou je dichotómia pravda/realita a lož/fikcia⁷ (okrem fiktívneho denníka, ktorý je špeciálny prípad, vid'. podkapitola „Typy denníka“). Tak ako nevieme vždy odhaliť klamstvá v orálnej komunikácii, je nemožné vedieť určiť, čo všetko v denníku je pravda a čo nie, pretože celý denník daného autora môže byť klamlivý a zavádzajúci i bez toho, aby si toho bol sám autor vedomý. Ako píše vo svojej práci o denníkoch Eckhard Kuhn: „Denníky môžu byť systematicky nepravdivé tým, že sú podrobené nevedomenými tendenciami ich zapisovateľa či už úmyselne alebo nie.“⁸

Azda najjasnejším rozdielom medzi diárom a fikciou je svet, ku ktorému odkazujú. V tomto prípade, ide tieto svety rozdeliť na ten naozajstný/pravdivý a ten fiktívny/klamný. Je teda dôležité nemýliť si túto dichotómiu pravdivosti a klamlivosti textu (osôb, udalostí

³ Mocná, Dagmar, Josef Peterka. *Encyklopedie Literárních Žánrů*. 2004. Praha: Paseka. s. 100

⁴ Ibid.

⁵ Kuhn-Osius, K. Eckhard. "Making Loose Ends Meet: Private Journals in the Public Realm." *The German Quarterly* 54, n. 2 (1981). s. 166.

⁶ Ibid. „They seem to be the only genre (if such they can be called) which is described not in terms of content and/or formal organization but in terms of the purported circumstances of their writing.“

⁷ Ibid. s. 167.

⁸ Ibid. „Diaries can be systematically ‘false’ by being subjected to the unacknowledged biases of the diarist, be they intentional or not.“

a opisov), pri ktorej sú si denníky i fikcia viac menej rovné, v porovnaní s realitou, ku ktorej odkazujú a od ktorej sa zásadne líšia: „Čo je napísané v denníku odkazuje ku svetu, ktorý už existuje. Na rozdiel od fikcie, nevytvára svoj vlastný svet.“⁹ K textom denníka teda zväčša čitateľ pristupuje rozdielnym spôsobom ako k fikcii. Denník referuje k už existujúcemu svetu, ktorý je autorom denníka komentovaný, opisovaný či do určitej miery i pretváraný, avšak stále si nevytvára autonómny svet, s vlastnou realitou ako sa deje vo fikcii. To znamená, že ako čitatelia sa môžeme do jeho denníkového sveta vcítiť a prijať ho či odmietnuť tak, ako žiadne fiktívne dielo, pretože nás s denníkom a autorom samotného denníka spája realita ľudského života. „Spisovateľ fikcie vytvára udalosti vo svete, ktorému dal on sám význam, pokiaľ pisateľ denníka je tvarovaný udalosťami, ktoré ho stretli a ktoré sa snaží interpretovať.“¹⁰

Papernová vo svojej práci „Čo sa dá robiť s denníkmi“ (What Can be Done with Diaries?) poznamenáva, že bádatelia majú zväčša problém s denníkmi, nevedia, ako ich presne definovať a čo s nimi vlastne robiť. Naopak vedia, čo s nimi nerobiť, a to brať ich ako prostriedky, ktoré poskytujú priamy prístup k faktom.¹¹ Je možné polemizovať, nakoľko sú denníky skutočným prejavom človeka a jeho vnútra a nakoľko o ňom vytvárajú skreslený obraz, ktorý je hlboko subjektívny a ovplyvnený ich predstavami o nich samotných. „Je nemožné odhaliť „skutočnú“ Sylviu Plathovú, prísť na „skutočnú“ príčinu jej samovraždy, pretože neexistuje „skutočná“ osoba a „skutočné“ vysvetlenie. Sylvia Plathová ako my ostatní, bola komplexnou ľudskou bytosťou plnou kontradiktórnych impulzov a pocitov.“¹² Susan Bassnettová takto zavrhuje myšlienku, že čítaním diela dokážeme autora pochopiť a vysvetliť. Čítanie diela ako cestu k pravde a pochopeniu nazýva slepou ulicou.¹³ Tvrdí, že materiál, ktorý od autorky máme k dispozícii je všetko, čo máme. Jeho ďalšie vysvetlenia a interpretácie sú skreslené. Toto tvrdenie podopiera faktom, že Plathová bola schopná veľkých výkyvov nálad a sama si extrémne protirečila. Som si istá, že Bassnettová má pravdu v tom, že interpretácie diel sú vždy skreslené, avšak ona sama sa vo svojej práci často opiera o záznamy z jej denníkov a snaží sa interpretovať jej poéziu pomocou jej denníkov.

⁹ Kuhn-Osius, K. Eckhard. Making Loose Ends Meet: Private Journals in the Public Realm, s. 167.

„What is written in a diary refers to a world which is already existent. In contrast to fiction, it does not constitute its own world.“

¹⁰ Ibid, s.167. „The novelist shapes events in a world he has made to have meaning, the diarist is shaped by events that befall him and that he may try to interpret.“

¹¹ Paperno, Irina. *What Can Be Done with Diaries?*, The Russian Review, Vol. 63, No. 4, s. 565.

¹² Bassnett, Susan. *Sylvia Plath. An Introduction to the Poetry*. New York: Palgrave, 2005. s. 34.

¹³ Ibid, s. 33.

Prístup k denníkom autorov je veľkým pokúšením pre všetkých kritikov. Ich použitie na lepšie pochopenie diela by sa zdalo zrejmé, avšak ako v tejto práci viackrát spomínam, je klamlivé. Predovšetkým je klamlivé vyseknúť časť denníka a na jej základe podkladať určitý fakt. Ak má denník umelca slúžiť ako prostriedok na lepšie pochopenie jeho autora a čiastočne jeho diela či umeleckého procesu, je to možné len na základe poznania daného denníka v jeho celistvosti. „Denník je najlepšie čítať nie ako knihu so začiatkom a koncom, ale ako proces“¹⁴, tvrdí Papernová. V jej práci pojednáva o ťažkostiach, ktoré predstavuje denník ako žáner pre literárnych kritikov a historikov. Cituje pritom prácu Langfordovej a Westa „Denníky a okraje“ (Diaries and Margins):

Denník ako nejasný žáner obťažne balansovaný medzi literárnym a historickým písaním, medzi spontánnosťou reportáže a reflexiou umeleckého textu, medzi individuálnosťou a udalosťami, medzi subjektívnosťou a objektívnosťou, medzi súkromím a verejnosťou neustále porušuje pokusy o sumarizáciu jeho charakteristík vo vnútri formulovaných hraníc.¹⁵

Je teda zjavné, že denník je problematickým a komplexným žánrom sám o sebe, keďže je plný kontradikcií. Je to žáner na pomedzí žánrov – faktografickej biografie a umeleckého literárneho diela (v prípade denníkov spisovateľov).

Napriek ťažkostiam denníky zdefinovať či zgeneralizovať, vyskytujú sa v nich určité prvky, ktoré sú zväčša nemenné. Slovo denník má vo viacerých jazykoch rovnaký koreň slova – deň. V angličtine *diary* alebo *journal*, v španielčine *diario*, vo francúzštine *journal*. Napriek svojej mnohotvárnosti, denník predstavuje kompresiu autorovho času, myšlienok, zážitkov či pocitov, vyjadrených zväčša písomne a chronologicky. Keďže sa táto práca zameriava na denníky spisovateľov, je na mieste hovoriť o denníku i ako o kreatívnom prostriedku, umeleckom seba vyjadrení či dokonca určitej štylizovanej autobiografie. Veľmi výraznou črtou denníkov je taktiež rozprávanie v prvej osobe, bez potreby adresáta mimo samotného autora denníka. V tom, okrem iného, sa intímny denník

¹⁴ Paperno, Irina. „What Can Be Done with Diaries?“, *The Russian Review*, Vol. 63, No. 4, s. 573.

„The diary is best read not as a book with a beginning and end, but as a process.“

¹⁵ Ibid, s. 561. „the diary, as an uncertain genre uneasily balanced between literary and historical writing, between the spontaneity of reportage and reflectiveness of the crafted text, between selfhood and events, between subjectivity and objectivity, between private and public, constantly disturbs attempts to summarize its characteristics within formalized boundaries.“

(*journal intime*) líši od autobiografie. O rozdieloch medzi denníkom a autobiografiou, ktoré je potrebné odlišovať, pojednáva nasledujúca podkapitola.

2.1 Denník a autobiografia

Základný rozdiel medzi autobiografiou a denníkom spočíva v adresátovi textu - autobiografia je životný príbeh spísaný samotným prežívateľom, ktorý je adresovaný jeho rodine či širokej verejnosti. Denník je z princípu súkromný, adresovaný iba tomu, kto ho píše.¹⁶ Autor takéhoto denníka je tým pádom jeho autorom, hlavnou postavou i čitateľom.¹⁷ Samotný fakt, že denník je adresovaný samotnému pisateľovi jeho strán, predstavuje ďalšiu zásadnú črtu všetkých denníkov: súkromie. Denník predstavuje priestor, ktorý je vo svojej podstate intímny a ku ktorému má prístup len samotný autor.

Podľa definície uvedenej v *Encyklopédii literárnych žánrov*, autobiografia je síce forma biografickej prózy, v ktorej je životopisec súčasne hrdinom svojho diela (čo by sa v určitých prípadoch dalo povedať i o denníkoch), avšak na rozdiel od denníkov, spadá k umeleckej literatúre faktu, ktorá bazíruje na dokumentárnej dôveryhodnosti a nie je rozprávačskou mystifikáciou.¹⁸ Ďalším rozdielom medzi autobiografiou a denníkom je poňatie času – pokiaľ denník predpokladá spontaneitu a bezprostrednosť výpovede autora autobiografia vyžaduje určitú časovú vzdialenosť a odstup od prežitých zážitkov a udalostí.¹⁹ Je to z toho dôvodu, že autobiografia je poňatá ako výpoveď o živote jej autora s odstupom času, pokiaľ denník predpokladá bezprostrednosť jeho záznamov, často v neucelenom formáte ako i kontradikcie výpovedí. V tomto zmysle je denník plný surovejšieho materiálu. Autobiografia je obvykle doplnená o príbehovosť či štylizáciu textu, kvôli vedomiu, že tento dokument bude čítaný určitým publikom, na rozdiel od spisovateľa denníka, ktorý text píše v zásade pre seba.

Definícia denníka v spomínanej encyklopédii je nasledovná: chronologicky radené, spravidla datované osobné záznamy, zapisované v krátkych intervaloch. Patrí pritom do dokumentárnej literatúry a často slúži ako „autorova databanka časových údajov, myšlienok, nápadov, námetov alebo citátov.“²⁰ V porovnaní s ostatnými žánrami má denník

¹⁶ Raoul, Valerie. "Women and Diaries: Gender and Genre." *Mosaic: A Journal for the Interdisciplinary Study of Literature* 22, no. 3, 1989. s. 60.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Mocná, Dagmar, Josef Peterka. *Encyklopedie Literárních Žánrů*. s. 28.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid. s. 98

azda najväčší auto komunikačný charakter, ktorý poukazuje na autorov dialóg so sebou samým, o snahu lepšie sa poznať a pochopiť.²¹ S tým taktiež súvisí psychologický rozmer vedenia si denníka, ktorý môže viesť k lepšiemu seba poznaniu, psychohygiene alebo individuácii.

2.2 Typy denníka

Dagmar Mocná v *Encyklopédii literárnych žánrov* rozlišuje medzi tromi základnými variantami denníkového žánru, rozdelenými podľa poňatia komunikačnej situácie na tie nasledujúce:

1. **Autochtónny/primárny** denník, ktorý definuje ako intímnu výpoveď pisateľa určenú bezprostredne k zverejneniu, i keď si autorka Mocná uvedomuje, že táto možnosť publikácie je vždy, viac či menej, prítomná. Predovšetkým u autorov denníkov spisovateľov, ktorých denníky sú často publikované po ich smrti. Ako príklad uvádza denníky Franza Kafku, Ortena, alebo Stendhala. Dôležitým dodatkom pri tejto variante denníka je možnosť dodatočnej „literizácie“, ktorá sa môže vyskytnúť u všetkých textov, ktoré majú určitý beletristický potenciál, alebo prinášajú zaujímavé svedectvo. Denník Anny Frankovej uvádza ako príklad tohto fenoménu.
2. **Otvorený** denník je na rozdiel od autochtónneho, od samého počiatku koncipovaný k zverejneniu. Jedná sa o variantu príznačnú najmä pre publicistiku, v ktorom nedominujú osobné záznamy, ale hlavne obcejšie reflexie o spoločnosti, či politike. Zaraďuje sem i cestovné, vojenské a literárne denníky.
3. **Fiktívny** denník definuje ako formu intencionálneho literárneho diela prisúdenému vymyslenému pisateľovi, niekedy bez jednoznačného signálu, že ide o výtvor fikcie. Na pomedzí medzi autentickým a fiktívnym denníkom stojí autobiografický denníkový román, v ktorom je možná totožnosť pisateľa s autorom, avšak s prvkami literárnej fikcie – *Český snár* Ludvíka Vaculíka je príkladom tohto románu. Ďalším príkladom fiktívneho denníka je básnický denník vo forme lyrickej.

²¹ Mocná, Dagmar, Josef Peterka. *Encyklopedie Literárních Žánrů*. s. 98.

V prípade denníkov Alejandry Pizarnikovej sa podľa tohto rozdelenia, jedná o zmes primárneho a otvoreného denníka. Je však ťažké určiť, ktorý z týchto typov prevláda, keďže vieme, že denník jej slúžil ako miesto spovede pocitov a nálad, ale i ako priestor nečistopisov jej literárnych ambícií, na ktorom si cvičila svoje vyjadrovanie a hľadala svoj najautentickejší básnický hlas. Taktiež je ťažké, až nemožné, presne určiť do akej miery sa jedná o intímny denník a do akej miery sa jedná o štylizovaný intímny denník spisovateľa.

2.3 Intímny denník

Počiatky intímneho denníka, teda *journal intime*, siahajú do počiatkov 19. storočia vo Francúzsku. Kritička Valerie Raoulová v článku „Ženy a denníky: pohlavie a žáner“ (Women and Diaries: Gender and Genre) však hovorí, že denníky ani dopisy spočiatku neboli akceptované ako kanonická literatúra, práve kvôli ich súkromnému charakteru, ktorý nebol kompatibilný s literárnou produkciou. To sa však zmenilo s postupnou transformáciou súkromia na konvenciu.²²

Intimita sa dá definovať ako niečo, čo výhradne patrí subjektu a nedá sa poznať, iba ak odhadnúť na základe činností či nečinností, slov, ale aj ticha. To znamená, že to intímne nikdy nie je dokázateľné, pretože nikto iný nemá absolútny prístup k intimite druhého človeka. V tomto ohľade by sa mohlo zdať, že ako čitatelia a študenti literárnych denníkov, sme túto bariéru prekročili a takmer absolútny prístup k intimite daného človeka sme dostali práve vďaka jeho/jej denníkovým zápiskom. To je však len jedna z mnohých ilúzií, ktoré dokáže literatúra spôsobiť. Intímny priestor človeka môže byť zdieľaný vždy len do určitej miery. V slovách Rilkeho: „Nekonečné diaľky existujú i medzi tými najbližšími osobami.“²³ Intímny priestor človeka by sa dal vyjadriť metaforou obývania; nik iný nemôže obývať intímny priestor druhého, nanajvýš ho môže navštíviť, no nikdy preňho nebude domovom. Cez toto prirovnanie by sa dalo povedať, že každý z nás má svoj vlastný domov i mimo toho fyzického, ktorým je práve ten intímny svet – vnútorné myšlienky, prežívanie, asociácie, sny, zážitky, strachy a úzkosti. Ten môže byť zdieľaný viacerými spôsobmi – verbálne i neverbálne. Denník je jednoznačne jeden zo spôsobov ako zdieľať tento intímny svet, no vo väčšine prípadov je toto zdieľanie taktiež intímne. Je to akoby

²² Raoul, Valerie. “Women and Diaries: Gender and Genre.” *Mosaic: A Journal for the Interdisciplinary Study of Literature*, vol. 22, no. 3, 1989, s. 58.

²³ Rilke, Rainer Maria. *On Love and Other Difficulties*. 1994. s. 34. „...even between the closest human beings infinite distances continue to exist.“

sme svoj intímny svet zdieľali sami so sebou, cez slová mu dávali význam, snažili sa ho pochopiť či naň jednoducho nezabudnúť. Dôvodov, prečo to robíme môže byť pre bežného človeka, ktorý si vedie denník mnoho. Irina Papernová definuje akt písania denníka ako „intímnu komunikáciu, ktorú vedie pisateľ denníka so sebou samým.“²⁴ Ďalej však poznamenáva, že v skutočnosti tomu môže byť inak. Forma denníka dovoľuje adresovať niekoľko vyjadrených či nevyjadrených adresátov, od blízkeho priateľa k potencionálnemu neznámemu čitateľovi denníka v budúcnosti, pričom tvrdí, že ich adresovanie nemení nič na súkromí, ktoré považuje za inherentné denníkovému žánru: „Avšak adresovanie implicitných čitateľov a reálne čítanie denníkov iných ľudí, nevyhnutne nemení predpoklad súkromia inherentný tomuto žánru.“²⁵

Pre umelca a hlavne spisovateľa, ktorý si je vedomý tradície literárnych denníkov sa vždy objavuje vedomie možnosti, že jeho intímny svet spísaný na stránkach denníka, sa môže stať zdieľaným so svetom a nechaným napospas kritickým a iným interpretáciám. Maurice Blanchot dokonca tvrdil, že všetko napísané je odsúdené k publikácii bez ohľadu na prania autora.²⁶ Kritické interpretácie denníkov často zabúdajú na fakt, že neboli písané primárne na publikáciu, ale práve z osobných dôvodov.

Publikácie mnohých osobných denníkov umelcov a spisovateľov, ktorí na ne nikdy svoje zvolenie nedali nie sú zriedkavé. Tieto denníky sa často publikujú po ich smrti a sú editované blízkymi i cudzími osobami, ktoré ich pretvárajú cez svoj subjektívny pohľad. Vynechávajú pri tom či cenzúrujú časti, ktoré sa im nezdarujú byť dôležité či tie, ktoré sú pre nich samotných kompromitujúce, čím sa podieľajú na nepresnom a upravenom obraze nie len daného diela, ale i autora. V tomto zmysle, sa ich publikácia stáva narušením súkromia a spomínanej intimity. Toto narušenie vzniká na rôznych rovinách: publikáciou bez súhlasu autora, editovaním jeho diela, odhalením vnútorného prežívania či chybnými vyloženiami autorových myšlienok a pocitov.

Ako príklad slúžia denníky Sylvie Plathovej, ktoré boli publikované bez jej súhlasu či vedomia jej bývalým manželom a básnikom Tedom Hughesom. Ten sám priznal, že nepublikoval kompletne denníky z dôvodu, aby ochránil deti Plathovej pred citlivosťou ich obsahu. Je otázne, nakoľko zachoval pôvodné texty, čo upravil a čo vynechal, keďže bol prvým editorom Plathovej denníkov a teda prvým človekom, ktorý k nim mal prístup

²⁴ Paperno, Irina. „What Can Be Done with Diaries?“, s. 564.

²⁵ Ibid. s. 564. „But addressing implied readers and actually reading other people’s diaries does not necessarily change the presumption of privacy inherent in the genre.“

²⁶ Informácia z: Piña, Cristina. „Manipulación, censura e imagen de autor en la nueva edición de los *Diarios* de Alejandra Pizarnik.“ *Revista Valenciana*, Estudios de filosofía y letras, s. 31.

vôbec. Sám sa priznal k zničeniu časti denníka, ktorá zachytávala jej posledné mesiace z dôvodu, že bola príliš pochmúrna a nechcel aby ju ich deti niekedy čítali.²⁷

Autori literárnych kritických prác si musia byť vedomí, že každé vyloženie literárneho textu je do určitej miery subjektívne a v určitých prípadoch i nesprávne, avšak táto práca si dáva za úlohu nájsť a potvrdiť literárnu kvalitu *Denníkov* a nie vysvetliť či snažiť sa komplexne pochopiť Pizarnikovej vnútorné prežívanie a život (čo samozrejme neznamená, že je kompletne neomylná). Ďalšou úlohou tejto práce je priblížiť problém literárnosti denníkov – do akej miery sú literárnym dielom a kde sa nachádza hranica, v ktorej prekračujú limit obyčajného, neliterárneho denníka. Alejandra Pizarniková si je intimity vlastných denníkov vedomá. V júni roku 1956 to doslova spomína:

Som unavená z intímnych denníkov. Sú prázdne a frustrované, neutešujú, nepomáhajú, ale bočia a nepravdivo odpovedajú na každodenné úzkosti.

Estoy cansada de los Diarios íntimos, vacuos y frustrados, no consuelan, no ayudan, pero sí evaden, pero sí resuelven falsamente las cotidianas angustias.²⁸

Vďaka jej *Denníkom* vieme, že čítala a veľmi dobre poznala denník Katherine Mansfieldovej, o ktorom v ňom často píše a cituje ho. S Mansfieldovou ju spájalo obrovské oddanie vlastného života pre literatúru a písanie. V *Denníkoch* ju cituje: „Nežijem pre nič iné ako písanie. Ľudia ma nezaujímajú.“²⁹ Toto až takmer posadnutie literatúrou a písaním, je často v denníkoch spisovateľov prítomné. Avšak naskytá sa i otázka štylizácie intímneho denníka do podoby denníka spisovateľa, čo sa udialo pri denníkoch Virginie Woolfovej a na čo niekoľkí kritici Pizarnikovej diela poukazujú i pri editovaní *Denníkov*. Tento, tzv. denník spisovateľa, obsahuje tri typy fragmentov – praktikovanie literárneho umenia, surový materiál ich literárnych diel a komentáre o čítanej literatúre.³⁰ Manžel Woolfovej, Leonard Woolf, pri práci s pozostalým dielom vynechal početné zápisy jej denníka, ktoré považoval za príliš osobné – to isté sa do určitej miery udialo i pri editovaní *Denníkov* či

²⁷ Dostupné z: <https://www.goodreads.com/book/show/4629012-the-paris-review-interviews-iii> [online]. [Cit. 2020-02-02].

²⁸ *Denníky*, s. 193.

²⁹ *Ibid*, s. 129.

³⁰ Venti, Patricia. „Los diarios de Alejandra Pizarnik: censura y traición.“ [Cit. 2020-02-02] Dostupné z: <https://webs.ucm.es/info/especulo/numero26/diariosp.html>.

Plathovej *Journals*. Tomuto problému sa bližšie venuje nasledujúca kapitola, ako i kapitola o edícii Pizarnikovej denníka.

2.4 Intímny denník spisovateľa

Fakt, že máme prístup k denníkom veľkých spisovateľov je privilegium, ktoré nám umožňuje nahliadnuť nie len do ich osobného života, ale v niektorých prípadoch i do kreatívneho procesu ich tvorby. Na stránkach ich denníkov sa často stávajú tým, kým sú či lepšie povedané uvedomujú si samých seba a písanie sa pre nich stáva neoddeliteľnou súčasťou vyjadrenia vnútorného prežívania, časom reflexie a u niektorých stredobodom a samotným zmyslom ich života. V *Dopisoch mladému básnikovi* to Rainer Maria Rilke opisuje nasledovne: „Existuje len jediný spôsob. Vstúpte do seba a hľadajte dôvod, ktorý vás núti písať; overte si či jeho korene siahajú až do hlbín vášho srdca a priznajte si, či by ste prežili, ak by vám bolo odopreté písať.“³¹ Tento impulz, ktorý urguje písať a vždy písať, Pizarniková nepochybne mala. A nie len ona, ale samozrejme takmer každý veľký spisovateľ, ktorý písaním doslova žil. Joan Didionová vo svojej eseji „O vedení si zápisníka“ (On Keeping a Notebook) hovorí o tom, čo človeka vedie k tomu, aby si viedol zápisník a že ľudia, ktorí tak robia sa v niečom zásadnom líšia od tých, ktorí si zápisníky či denníky nepíšu:

Prečo som si to poznačila? Aby som si to zapamätala, samozrejme, ale čo presne som si chcela zapamätať? Koľko z toho sa naozaj stalo? A stalo sa to vôbec? Prečo si vlastne vediem zápisník? Je jednoduché oklamať sa vo všetkých týchto bodoch. Impulz zapisovania si vecí je obzvlášť nutkavý, nevysvetliteľný pre tých, ktorí ho nezdediajú, užitočný len zriedkavo. Predpokladám, že to začína či nezačína v kolíske. Napriek tomu, že ja som cítila potrebu vecí zapisovať odkedy som mala päť rokov, pochybujem, že moja dcéra ju niekedy bude mať tiež. Ona je totiž výnimočne požehnané a akceptujúce dieťa; nadšená životom presne takým, akým je, nebojácna ísť spať a nebojácna zobudiť sa. Ľudia, ktorí si vedú denníky sú úplne iný druh – samotári a vzdorujúci upravovači vecí,

³¹ Rilke, Rainer Maria. *Letters to a Young Poet*. s. 4. „There is only one way. Go into yourself. Examine the reason that bids you to write; check whether it reaches its roots into the deepest region of your heart, admit to yourself whether you would die if it should be denied you to write.“

úzkostliví, nespokojní – deti postihnuté predtuchou straty už pri narodení.³²

Napokon sú to často denníky zosnulých žien spisovateľiek, ktoré v sebe nesú neuveriteľnú ľudskú silu a autenticnosť spolu s umeleckým použitím jazyka, čo z nich robí literárne poklady, ktoré sa ako tak začali publikovať až v 20. storočí. Dorothy Parkerová, politická aktivistka a spisovateľka, ktorá študovala práve denníky Katherine Mansfieldovej sa vyjadrila, že po ich dočítaní sa cítila vinná, z dôvodu pocitu určitého narušenia súkromia autorky. Krehkosť a autenticita, láska k písaniu a napriek tomu nespokojnosť so všetkým napísaným – tak opisuje Mansfieldovú.³³ Jej denníky v nej zanechali obrovskú stopu: „Prvotriedny spisovateľ sa môže iba prežiť. Je to presne *to* niečo v ňom, čo uniká analýze a čo z neho robí prvú triedu.“³⁴ Parkerovej samej chýbalo akademické vzdelanie a jej recenzie kníh sú vysoko subjektívne. Avšak v jej popise známej novozélandskej autorky je možné nájsť niečo, čo každý človek, ktorý sám píše a číta v určitom bode zažíva – *prežitie* literatúry, ktoré opisuje Octavio Paz v knihe *Luk a lýra*. Pochopenie niečoho veľmi reálneho na základe napísaného textu, niečo podobné osvieteniu či fúzie intelektuálneho a spirituálneho uspokojenia. Denníky spisovateľov spájajú umelecký jazyk typický pre literárne texty, pričom však neodkazujú k svetu fiktívnemu, ale reálnemu, ktorý spája každú ľudskú bytosť. Toto spojenie robí z denníkov spisovateľov jedinečný druh literárnych diel ako v kontexte literárneho žánru denníkov, tak v kontexte súhrnu celého diela autora/autorky a jeho/jej života.

Denníky sú zvláštnym fenoménom – bežní ľudia, ktorí neprejavujú najmenší záujem o literatúru si často denník píše a je to ich najbližší kontakt so svetom písaných slov. Dôvodov, prečo si bežní ľudia píše denník, je viacero. Predpokladá sa, že denník človeka je privátna záležitosť a priestor, kde môže vyjadriť svoje myšlienky a pocity

³² Didion, Joan. *Slouching towards Bethlehem*. New York: Simon and Schuster, 1979. ISBN 0-671-24806-5. s. 132-133. „Why did I write it down? In order to remember, of course, but exactly what was it I wanted to remember? How much of it actually happened? Did any of it? Why do I keep a notebook at all? It is easy to deceive oneself on all those scores. The impulse to write things down is a peculiarly compulsive one, inexplicable to those who do not share it, useful only accidentally, only secondarily, in the way that any compulsion tries to justify itself. I suppose that it begins or does not begin in the cradle. Although I have felt compelled to write things down since I was five years old, I doubt that my daughter ever will, for she is a singularly blessed and accepting child, delighted with life exactly as life presents itself to her, unafraid to go to sleep and unafraid to wake up. Keepers of private notebooks are a different breed altogether, lonely and resistant rearrangers of things, anxious malcontents, children afflicted apparently at birth with some presentiment of loss.“

³³ Parker, Dorothy. Dostupné z: <https://lithub.com/dorothy-parker-political-activist-melancholic-bootleg-scotch-drinker/>. [Cit. 2020-02-02].

³⁴ Ibid. “A first-rate writer can only be experienced. It is just the thing in him which escapes analysis that makes him first-rate.”

najvoľnejším spôsobom bez obáv, že ho niekto iný okrem seba samého bude súdiť. Súkromie je teda veľmi dôležitým aspektom písania si denníka. Ďalším z dôvodov môže byť snaha o spomalenie behu času či o záznam vlastných dní a spomienok, s ktorými automaticky zaznamenávame samých seba a svoj pohľad na svet.

Dôvody, pre ktoré však denníky písali a píšú umelci, a hlavne spisovatelia, môžu byť trochu odlišné. Ich denníky sa stávajú akýmsi cvičiskom, kreatívnym priestorom, kde trénujú svoj jazyk a vylepšujú svoj umelecký prejav. Jednou z ilúzií, ktoré si často s ich denníkmi spájame, je autenticnosť a bezprostrednosť. Bezprostrednosť je nutné spochybňovať najmä pri denníkoch spisovateľov a umelcov, pretože pre nich denníky často slúžili ako cvičné polia ich umenia, na ktorých síce experimentovali, no ku ktorým často pristupovali s už vytvorenými ideami a konceptami. *Denníky Alejandry Pizarnikovej* tento prístup potvrdzujú. Sama prišla s myšlienkou publikácie jej denníkov ako súčasť jej literárneho diela. Toto rozhodnutie určite inšpirovalo čítanie denníkov iných autorov, o ktorom často na stránkach svojho denníka hovorí. Na editácii vlastných denníkových záznamov začala pracovať už ona sama počas svojho života, jednalo sa však o prepisovanie už napísaných záznamov s cieľom autocenzúry, o čom bližšie pojednáva kapitola *Edícia Denníkov*. Ak vezmeme do úvahy silnú sebakritiku jej vlastného diela, je očividné, že svoje denníky považovala za hodné publikovať a nazvať literatúrou.

O trochu podobný prístup sa jedná u denníkov francúzsko-kubánskej autorky Anaïs Ninovej, ktorá v tomto smere predstavuje fenomén – jej denník zachytáva celých šesť dekád. Viedla si ho od svojich jedenástich rokov až do smrti, pričom určité časti boli publikované aj počas jej života. Na rozdiel od Pizarnikovej, svoje denníkové záznamy nijakým spôsobom necenzúrovala, čím často spôsobovala pobúrenie. Písala úprimne jej najintímnejšie myšlienky a detaily osobných vzťahov. Henry Miller, ktorý bol Ninovej priateľom, milencom a literárnym obdivovateľom, sa o jej denníkoch vyjadril, že by mali byť postavené vedľa tých od Svätého Augustína, Rousseaua či Prousta, nie pre ich objem, ale charakter tohto dokumentu.³⁵ To, čím sú jej denníky tak zaujímavé je fakt, že sa v nich vyskytuje len málo opisov miest, priateľov a udalostí, ale pritom to je „konštantné, neúnavné, šialené skúmanie seba samej.“³⁶ Trabaová ich popisuje ako čítanie na pokračovanie určitého „ja“, ktoré môže pre spisovateľov predstavovať „jedinečné predstavenie niekoho, kto žije literatúrou, ktorú oni píšú“³⁷.

³⁵ Traba, Marta. „El "Yo" monumental de Anaïs Nin.“ (1975). s. 202.

³⁶ Ibid, s. 203. „la constante, incansable, maniática, investigación de sí misma“

³⁷ Ibid, s. 206. „Para los escritores se ofrece el espectáculo único de alguien que, por encima de ellos, vive la literatura que ellos escriben.“

Jedným z negatívnych, alebo prinajmenšom rozporuplným aspektom denníkov spisovateľov je práve spôsob, akým sa dostali k publikácii, a teda k verejnosti. Príkladom tohto rozporu je manžel spomínanej spisovateľky Katherine Mansfieldovej, ktorá ho pred svojou smrťou poverila starosťou o všetky svoje zanechané spisy a dokumenty, no poznamenala, že si želá, aby publikoval, čo najmenej a zničil, čo najviac.³⁸ On sa však po jej smrti intenzívne venoval editovaniu a publikácii týchto dokumentov, čo mu prinieslo nemálo ocenení a zároveň jej ako autorke zvýšilo popularitu. To sa však udialo na základe neuposlušnosti jej želania. Ako čitatelia ľahko zabúdame a odpúšťame, no je vždy potrebné si uvedomiť, že niektoré stránky denníkov spisovateľov sme nikdy nemali čítať, byť vôle ich autora. Je ťažké polemizovať, čo je pre kultúru prospešnejšie, či nepublikovaný literárny denník, alebo vypočutie prosieb jeho autora. Z morálneho hľadiska je to druhá možnosť, no literárny svet nadchýňajú príbehy späté s intímnym svetom autorov a takéto publikácie denníkov považujú za rovnocenné ich dielu, ak nie ešte cennejšie.

C.K. Stead, literárny kritik a spisovateľ, v prológu Mansfieldovej knihy *Letters and Journals* poznamenáva, že čítanie jej korešpondencie a denníkov znova a znova poukazuje na fakt, že jej talent bol väčší, ako jej bolo prisudzované v čase jej smrti.³⁹ Jej rovesníčka Virginia Woolfová si vo svojom intímnom denníku zaznačila: „Žiarlila som na jej písanie. Jediné písanie, na ktoré som kedy žiarlila.“⁴⁰ Faktom však ostáva, že dielo, ktoré ju najviac preslávilo sú práve neželane publikované listy a denníky. Príbeh Mansfieldovej je jedným z mnohých príbehov spisovateľov, ktorých dielo po ich smrti bolo publikované bez ich súhlasu či predošlého vedomia novej publikácie.

V prípade posmrtnej publikácie denníkov sa jedná o veľký zásah do súkromia a prežívania osoby, ktorá sa nemá už ako vyjadriť a brániť. Je teda morálna otázka, na koľko sú publikácie týchto dokumentov správne, či nie. Výsledkom však je, že k týmto dokumentom prístup máme, čím sa nám otvára priestor na ich štúdium, pričom často pomáhajú lepšie pochopiť udalosti z autorovho života, jeho správanie, prežívanie, ale hlavne jeho samotnú literárnu tvorbu a celý proces umelcovej práce.

2.5 Ženské denníky

Činnosť písania u žien bol v minulosti akt videný širšou spoločnosťou ako akt rebélie. Svätá Tereza z Ávily, Sor Juana Inés de la Cruz či neskôr Jane Austenová alebo

³⁸ Mansfield, Katherine. *Letters and Journals*. „Introduction“, s. 10.

³⁹ Ibid, s. 19.

⁴⁰ Ibid, s. 20.

sestry Bronteové – každá z nich vedela, že ich literárne nadanie nemusí byť odmenené publikáciou, že môžu ostať naveky nepovšimnuté. Ich rozhodnutie písať a pre písanie obetovať život bolo pre spoločnosť niečím nevšedným a divným, pretože historicky literatúra patrila mužom. Dôvodov bolo viac, jedným z nich je nepochybne fakt, že muži mali jednoduchší prístup k vzdelávaniu a spoločnosť akceptovala povolanie spisovateľa ako viac menej čisto mužské. Ženy sú však pre literárny kánon nemenej podstatné a práve denník bol často útočiskom ich seba vyjadrenia. Písanie pre jeho súkromný charakter, im dovoľovalo často v nočných hodinách pri svetle sviečky vyjadriť svoje pocity a myšlienky a zároveň poskytnúť kreatívny priestor, ktorý im v každodennom živote chýbal a bol odopieraný.

Ken Autrey si vo svojej práci „O rétorike denníkoveho písania“ (Toward a Rhetoric of Journal Writing) všimá rozdiel medzi mužskými a ženskými denníkmi. Hovorí, že síce väčšina publikovaných denníkov bola napísaná mužmi, ženy však mali historicky väčšie sklony k písaniu a udržiavaniu denníka. Toto tvrdenie zdôvodňuje názorom, že to je pravdepodobne preto, že ženám boli až do nedávna ostatné formy vyjadrovania sa uzavreté a neprístupné.⁴¹ V tejto práci cituje Penelope Franklinovú, ktorá sa zaoberala denníkmi amerických žien v 19. a 20. storočí a ktorá si rozdiel medzi mužskými a ženskými denníkmi všimla tiež:

(...) publikované denníky mužov boli často objavné, vojnové, politické či dobrodružné príbehy; po prípade to boli denníky známych literárnych alebo historických osobností. Publikované denníky žien boli občas od známych žien, ale veľmi často to boli denníky manželky, matky alebo sestry nejakého známeho muža. Keďže ženy väčšinou neliezli po horách alebo sa neuchádzali o verejnú pozíciu, nikto nepovažoval ich osobné denníky za zvlášť zaujímavé.⁴²

Toto tvrdenie potvrdzujú napríklad denníky Dorothy Wordsworthovej, sestry Williama Wordswortha, s ktorým si bola po celý život veľmi blízka. Dorothy po sebe však

⁴¹ Autrey, Ken. "Toward a Rhetoric of Journal Writing, Rhetoric Review", Vol. 10, No 1, s. 83. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: www.jstor.org/stable/465516

⁴² Ibid. s. 83. Citát od Penelope Franklinovej: "I noticed that the men's diaries published were often tales of exploration, war, politics, or adventure; or were those of famous literary or historical figures. The women's diaries published were sometimes by famous women, but very often they were by the wife, mother, or sister of a famous man. Since women weren't, for the most part, climbing mountains or running for public office, no one had considered their personal diaries particularly interesting in themselves."

nezanechala len denníky, v ktorých často spomína svojho brata, ale i vlastné básne a listy. Sama teda mala literárne ambície, no bol to práve jej brat, ktorému obetovala veľa svojho času a ktorý sa nakoniec stal známym autorom, pokiaľ jej denníky sa publikovali s najväčšou pravdepodobnosťou hlavne z dôvodu, o ktorom píše Franklinová – teda zo záujmu verejnosti a kritiky o podrobnosti života jej brata, nie jej. Takýto osud nie je vôbec ojedinelý pre ženy, ktoré mali literárne ambície. Koniec koncov, mať literárne ambície znamenalo mať vzdelanie a to bolo ešte donedávna pre ženy privilegiom, nie právom.

V štúdií Elizabeth A. Flynnovej, v ktorej skúmala rozdiely medzi tendenciami v písaní u oboch pohlaví, taktiež prišla k záveru, že určitý tematický rozdiel existuje – pokiaľ naratív ženských študentiek sa spájal s príbehmi interakcie, spojenia alebo frustrovaného spojenia, naratívy mužov sa hlavne zameriavali na príbehy úspechov, separácie alebo nedosiahnutého úspechu.⁴³ Literárna kritika si uvedomuje, že považovať literárny žáner za feminínny alebo maskulínny nie je úplne presné, avšak určité prvky, ktoré sa dajú považovať za sociálny konštrukt podľa genderovej kritiky, naozaj priradujeme buď k tomu mužskému, alebo ženskému. Simone de Beauvoirová poukazuje, že ženy sú v spoločnosti brané ako „druhé pohlavie“, pokiaľ muži sú tým prvým a teda štandardným. Tým, že žena o sebe píše, angažuje sa v aktivite prepisovania príbehov a dohadov, ktoré o nej existujú⁴⁴. Búra tým spoločenský konštrukt, keďže snahou o spísanie sa, sa stáva hlavným charakterom svojho osobného príbehu a tým potláča stereotyp ženy ako pasívnej a tej „druhej“ a preberá do určitej miery kontrolu nad svojim osobným príbehom. To sa nepochybne udialo i v prípade Pizarnikovej.

⁴³ Autrey, Ken. "Toward a Rhetoric of Journal Writing", s. 84.

⁴⁴ Raoul, Valerie. "Women and Diaries: Gender and Genre.", s. 60.

3. *Diarios* – Denníky Alejandry Pizarnikovej

3.1 Edícia Lumen

Kniha *Denníky* (*Diarios*, Lumen: 2013), ktorá je jadrom a zdrojom všetkých denníkových citácií tejto práce, pozostáva z denníkových záznamov Alejandry Pizarnikovej od septembra 1954 do novembra 1971. Tieto záznamy boli roztrúsené v niekoľkých zápisníkoch – dokopy činia tridsať dokumentov, ktoré sú uložené na Princetonskej univerzite.⁴⁵ V tejto práci sa opieram a pracujem s najnovšou edíciou *Denníkov* z roku 2013. Túto rozšírenú edíciu (o viac ako päťsto strán) mala na starosti Ana Beccióvá, ktorá zoskladala i prvú edíciu denníkov Pizarnikovej publikovanú v roku 2003. Táto úloha jej bola zverená Myriam Pizarnikovou, sestrou Alejandry a majiteľkou jej literárnych práv.

Je potrebné spomenúť, že obe edície čelia kritike niekoľkých literárnych vedcov zaoberajúcich sa dielom Pizarnikovej. Cristina Piňová, literárna kritička, ktorá sa už niekoľko rokov venuje dielu Pizarnikovej, v práci „Manipulación, censura e imagen de autor en la nueva edición de los *Diarios* de Alejandra Pizarnik“ (Manipulación, censura e imagen de autor en la nueva edición de los *Diarios* de Alejandra Pizarnik) obviňuje editorku Beccióvú z manipulácie s originálnymi spismi uloženými na Princetonskej univerzite v prvej edícii *Denníkov* a zároveň z vylúčenia určitých častí denníka v druhej edícii z roku 2013. Jej kritika neobchádza ani samotnú Pizarnikovou – tvrdí, že v jej prípade sa jedná o autocenzúru, ktorú praktikovala pri prepisovaní vlastných denníkových spisov počas svojho pobytu v Paríži, čím o sebe vytvárala klamný a skreslený obraz.⁴⁶ Pre oko bežného čitateľa sa jedná o detaily, no pri hlbšom kritickom štúdiu narážame na závažné editorské chyby či svojvoľné manipulácie s textom. Hlavným dôsledkom týchto pochybení je skreslená predstava o osobnosti autorky, ktorá vzniká z takto zeditovaného denníkového súboru. Piňová kritizuje, že vedome či nevedome, takto došlo k utváraniu určitej persóny autorky, ktorú sa rozhodla editorka Beccióvá nekonzistentne nechať v autocenzúre (Pizarniková pri editovaní vlastných denníkov zamieňala homosexuálne vzťahy za heterosexuálne) a zároveň ona sama cenzúrovala určité bolestné skutočnosti (potrat, ktorý Pizarniková absolvovala počas pobytu v Paríži) či negatívne komentáre a opisy členov jej rodiny⁴⁷ (pravdepodobne cenzúra na žiadosť sestry Myriam⁴⁸).

⁴⁵ Becció, Ana, „Acerca de esta edición“ prológ k *Denníkom*, s. 8.

⁴⁶ Piña, Cristina. „Manipulación, censura e imagen de autor en la nueva edición de los *Diarios* de Alejandra Pizarnik.“ *Revista Valenciana*, s. 25.

Ďalej sa Piňová zhoduje s kritičkou Patriciou Ventiovou, ktorá sa venuje autobiografickému dielu Pizarnikovej, v tom, že edícia Lumen je zostavená podľa vzoru Leonarda Woolfa⁴⁹, manžela Virginie Woolfovej a zároveň majiteľa jej literárnych práv, ktorý posmrtno publikoval jej denníky, pričom však určitý, ním vybraný obsah, cenzúroval. Vzor, ktorý nasledoval, tzv. denník spisovateľa, má obsahovať tri typy fragmentov – prvým je priestor denníka určený na praktikovanie svojho literárneho umenia, druhým typom fragmentov sú časti denníka, ktoré slúžili ako surový materiál pri písaní a tretím sú komentáre o knihách, ktoré autorky čítali.⁵⁰ Woolf vynechal početné zápisy, ktoré považoval za príliš osobné – to isté sa do určitej miery udialo i pri editovaní *Denníkov*. Ventiová tvrdí, že sestra zosnulej autorky nasledovala vzor Leonarda Woolfa, ktorý vo svojej podstate cenzúruje určité časti denníka a dá sa povedať, že z osobného denníka umelo vytvára literárny denník spisovateľa.

Samotná editorka Becciúová neposkytuje bližšie informácie ani vysvetlenia svojich rozhodnutí pri editácii denníkov. V prologu *Denníkov* však spomína zápisník, ktorý bol pomenovaný „Obsahy rôznych denníkov, 1962-1964“ (Resúmenes de varios diarios, 1962-1964). Podľa neho usudzuje, že Alejandra Pizarniková mala so svojimi denníkmi literárne ambície. V ňom totiž prepisuje a upravuje svoje už existujúce denníkové zápisy. „Tento zápisník a strojom písané texty korešpondujúce s týmto obdobím sú veľmi dôležité. Ukazujú spôsob, akým písala a odhaľujú predovšetkým literárne túžby Alejandry ako diaristky.“⁵¹ Je potrebné spomenúť, že v tomto prípade sa jedná o spomínanú autocenzúru samotnej autorky, ktorú s najväčšou pravdepodobnosťou robila s vedomím novej budúcej publikácie denníkov.

Pizarnikovej denníková forma zápiskov je nekonzistentná. Sú mesiace, v ktorých je produkcia textov a zápisov bohatá, no sú obdobia, v ktorých si nezapísala nič. Tento fakt môže mať príčinu v tom, že síce toto jej dielo poznáme pod titulom *Denníky* a tak k nemu i pristupujeme, avšak ako sama editorka Ana Becciúová hovorí, kniha *Diarios* bola zostavená z rôznych dokumentov – desiatich notesov alebo „cuadernillos“ ako ich sama

⁴⁷ Piña, Cristina. „Manipulación, censura e imagen de autor en la nueva edición de los *Diarios* de Alejandra Pizarnik.“ *Revista Valenciana*. s. 27-28.

⁴⁸ Ventí, Patricia. „Los diarios de Alejandra Pizarnik: censura y traición“ *Espéculo. Revista de estudios literarios*. Universidad Complutense de Madrid. 2004.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Becciú, Ana, „Acerca de esta edición“ (Prológ, *Denníky*). s. 9. „Este cuaderno y los textos mecanografiados correspondientes a este período son muy importante, pues dan cuenta de su método de escritura y revelan las intenciones predominantemente literarias de Alejandra como diarista.“

Alejandra nazývala, štrnástich zošitov a niekoľkých textov písaných na stroji.⁵² Väčšina z týchto písomných záznamov má uvedený dátum, avšak sú aj tie, ktoré sú bez časového údaju. To potvrdzuje, že „denník“ pre Pizarnikovú predstavoval skôr priestor na zapisovanie myšlienok a nápadov či na cvičenie svojho umenia (jej *Denníky* obsahujú niekoľko básní a krátkych príbehov), ako denník v zmysle popisovania každodenných udalostí a prežívania (i keď samozrejme obsahuje i tie).

Hrozný zmätok v mojich spisoch. Všetko napoly hotové. Básne vo verši.
Básne v próze. Humorné poviedky. Poviedky bez humoru. Denník.
«Automatické » texty. Zmätok v čítaniach. Príliš veľa kníh naraz.

Horrible confusión en mis escritos. Todo a medio hacer. Poemas en verso.
Poemas en prosa. Cuentos de humor. Cuentos sin humor. Diario. Textos
«automáticos». Confusión en las lecturas. Demasiados libros a la vez.⁵³

Napriek nedokonalostiam publikovaných edícií *Denníkov* sú stále jedinou publikáciou Pizarnikovej denníkov vôbec a ak máme možnosť sa k jej dielu priblížiť nemáme inú možnosť, len študovať zverejnené publikácie. Kritika Cristiny Piñovej je opodstatnená a nie je jediná, ktorá si pochybení všimla a neváhala o nich napísať. Problém takto editovaných denníkov podľa nej teda nastáva hlavne v určitom formovaní obrazu osobnosti Pizarnikovej, z jej vlastnej autocenzúry a z editácie Becciúovej. Pokiaľ by bola táto práca cielená na štúdium Pizarnikovej života či osobnosti, narazili by sme na problém takto skreslených denníkov, avšak táto práca sa hlavne zameriava na jazyk a poetiku denníkových zápisov. Patricio Ferrari, prekladateľ portugalského modernistu Fernanda Pessoa i Alejandry Pizarnikovej, a zároveň taktiež kritik Becciúovej edície *Denníkov*, sa o zachovaných denníkových dokumentoch vyjadril, že ateliér jej celkovej práce nie je nikde prítomnejší ako práve v nich.⁵⁴ A to pre ne platí i napriek zásahom editorok.

⁵² Becciú, Ana, “Acerca de esta edición“ (Prológ v knihe *Denníky*). s. 9.

⁵³ *Denníky*, s. 574.

⁵⁴ [online]. [Cit. 2019-09-22]. Dostupné z: <https://www.theparisreview.org/blog/2018/07/25/where-the-voice-of-alejandra-pizarnik-was-queen/>.

3.2 Literárna kritika

Denníky sú heterogénna kniha, plná poznámok k čítaniu, ľubostných pletiek, útržkov z kníh, prekladov, fragmentov básní, myšlienok, nápadov, presvedčení, literárnych konceptov. Všetko zaznamenané chronologicky, v slovách, v jazyku, v ktorom sa Pizarniková v počiatkoch svojho života necítila ako doma. Kritik Ben Bollig definuje jej poéziu ako exilovú – poéziu, ktorá „nepatrí“ žiadnej krajine, a v ktorej je pocit nedostatku neuveriteľne citeľný: „Pizarniková je emigrantkou miesta, kde nikdy nežila a niečoho, čo nikdy nemala: utopickej Európy zidealizovanej pre jej literárne dedičstvo; a detstva, ktoré nemôže byť zažité v čase spôsobom, akým ide neskôr cítiť jeho stratu.“⁵⁵ Nedostatok, absencia a „nepatrenie“ (not-belonging) si v jej poézii všimajú i iní kritici – napríklad jedna z jej najväčších kritičiek Cristina Piňová, ktorá o nej viedla dokonca odborný predmet s názvom „Alejandra Pizarnik: „ja“ transformované do jazyka“⁵⁶. Tá sa vyjadrila, že Alejandra trpela vedomím, že jej stav nedostatku implikuje odovzdanie sa jazyku, ktorý považuje za svoju vlasť a moment naplnenia a dostatku.⁵⁷

Je známe, že ako dcéra východoeurópskych židov v Argentíne, to so španielčinou a celkovým začlenením do argentínskej spoločnosti nemala ľahké. Je pravdepodobné, že doma hovorili po rusky a v jidiš, keďže Alejandra i jej sestra Myriam navštevovali židovskú školu, na ktorej sa hovorilo v jidiš. Neskôr prišla francúzština ako jazyk, v ktorom čítala svojich obľúbených surrealistických básnikov či ktorým neskôr komunikovala počas pobytu v Paríži. Tento jazyk si veľmi obľúbila, neskôr si v ňom začala zapisovať do denníku a napísala i niekoľko francúzskych básní. Jej exil nie je teda iba topografický, ale i literárny a azda až duševný – exil zo všedného sveta do sveta slov.

Kritička Núria C. Salaová pridáva Pizarnikovú k menám ďalších žien spisovateľiek, o ktorých tvrdí, že symbióza ich biografie a diela sa odvracia od objektívnosti a spôsobuje tým kritické ochudobnenie.⁵⁸ „Alfonsina Storni a jej

⁵⁵ Bollig, Ben. „How many ways to leave your country? On exile and not-belonging in the work of Alejandra Pizarnik.“ *The Modern Language Review*, vol. 104, no. 2, 2009. s. 437. „Pizarnik exiled from a place in which she never lived and something she never had: a utopian Europe perfected by and idealized for its literary heritage; and childhood, which cannot be experienced at the time in the way that it can later be felt to be lost.“

⁵⁶ Táto informácia je dostupná z: <https://malba.org.ar/cristina-pina-sobre-alejandra-pizarnik/> [cit.2019-10-29].

⁵⁷ Bollig, Ben. „How many ways to leave your country? On exile and not-belonging in the work of Alejandra Pizarnik.“ s. 437.

⁵⁸ Sala, Calafell Núria. „Decir yo es abandonarse“: los Diarios (ex)timos de Alejandra Pizarnik.“ *Ítaca, Revista de Filología*. s. 100.

samovražda, Delmira Agustini a jej vražda vlastným manželom, Gabriela Mistral a jej androgýnia, Alejandra Pizarnik a jej búrlivý život alebo Rosario Castellanos a jej smrť elektrickým prúdom.⁵⁹ Je naozaj pravdou, že tieto ženy sú často známe najskôr pre svoje nevšedné životné osudy, až sekundárne pre ich dielo. To isté by sa dalo povedať o Sylvii Plathovej, s ktorou mala Pizarniková mnoho spoločného, o čom pojednáva posledná kapitola tejto práce.

Tieto spisovateľky sú dôkazom, že nežili vo svete, v ktorom sa so životmi žien a mužov zaobchádzalo rovnako. Medzi širšou verejnosťou sú ich životy pretvorené do jednoduchého príbehu, ktorý nezodpovedá komplexnosti a pravdivosti. Bláznivé, hysterické, nepredvídateľné, neukojiteľné – označenia, ktoré s ich menami tradujú už niekoľko rokov a vytvárajú ovzdušie záhadnosti a predsudkov voči ich tvorbe. Je fakt, že život umelkýň si kritici spájajú s ich tvorbou oveľa viac, ako tomu je pri mužoch umelcoch. To vedie k ochudobneniu kritiky ich diel, alebo naopak, nárastu jednotvárných názorov a následných prístupov k nim. Nasledujúci záznam z *Denníkov* potvrdzuje tvrdenia spomínanej kritičky, ktorá poukazuje na to, že poézia a denníky Pizarnikovej sú plné frustrácie z absolútneho nedostatku a nenaplnenia a zároveň v sebe nesú silný poetický náboj:

Niektó umiera od smädu a nenapije sa, pretože mu nenapadne spojiť akt pitia s uhasením smädu.

Alguien se muere de sed y no bebe porque no se le ocurre unir el acto de beber al sentimiento de la sed.⁶⁰

Gema Aretová píše o jej židovskom pôvode, ktorý nepochybne ovplyvnil nie len jej život, ale i dielo. To zaraďuje Aretová do dimenzie židovskej literatúry napísanej v kastíľčine. Tá podľa nej, predstavuje depozit storočí a akúsi spirituálnu maternicu, o ktorej píše i Juan Gelman, pričom samotný jazyk jidiš označuje za exilový.⁶¹ Aretová spomína prológ Enriqueho Moliny napísaný k Pizarnikovej dvom zbierkam *Posledná nevinnosť* (La última inocencia, 1956) a *Stratené dobrodružstvá* (Las aventuras perdidas, 1958). Molina v ňom hovorí o dvoch magnetických póloch, okolo ktorých sa

⁵⁹ Sala, Calafell Núria. „Decir yo es abandonarse“: los Diarios (ex)timos de Alejandra Pizarnik.“ *Ítaca, Revista de Filología*, s. 99.

⁶⁰ *Denníky*, s. 713.

⁶¹ Areta Marigó, Gema. „La textura de la oscuridad: el castillo frío de Alejandra Pizarnik“, s. 273.

točí jej poetika: fascinácia strateným detstvom a jej temná premena k fascinácii nad smrťou.⁶² Symboly smrti a samovraždy, nedostatok niečoho veľmi esenciálneho, fragmentácia osoby – to všetko sú témy jej poézie.

Nie,
slová
nevytvárajú lásku
vytvárajú absenciu
ak poviem voda, budem piť?
ak poviem chlieb, budem jesť?

No,
las palabras
no hacen el amor
hacen la ausencia
si digo agua ¿beberé?
si digo pan ¿comeré?⁶³

Vždy vyjadrené cez básnické „ja“, čo pridáva tendencii spájať jej poéziu s biografiou. David William Foster tvrdí, že i keď jej poézia bola od počiatku plná deštrukcie, dezintegrácie a obrazov smrti, priamy vzťah medzi šialenstvom a smrťou je pozorovateľný najmä v textoch z posledných piatich rokoch jej života.⁶⁴ Je potrebné si uvedomiť vnútorný boj a frustráciu autorky, ktorá milovala literatúru a písanie bolo pre ňu ekvivalentom sebavyjadrenia, pričom často pociťovala nedostatočnosť svojich schopností a nepresnosť vlastných textov. Samotné slová ju sklamávali a jazyk nepostačoval na vyjadrenie toho, čo chcela napísať.

Posledné roky života trávila zväčša zavretá medzi štyrmi stenami svojho bytu v Buenos Aires. Alberto Manguel prirovnáva jej proces písania k sochárstvu – vraví, že na malej tabuli vo svojej, už inak skromne zariadenej izbe, pracovala na básňach ako sochárka – odlamujúc to nepodstatné s túžbou dostať sa cez masu myšlienok a obrazov

⁶² Areta Marigó, Gema. „La textura de la oscuridad: el castillo frío de Alejandra Pizarnik“, s. 277.

⁶³ Z básne „En esta noche, en este mundo“ publikovanej v poslednej zbierke *Textos de sombra y últimos poemas*.

⁶⁴ Foster, David William. „The body in the Poetry of Pizarnik“, s. 329.

k tomu esenciálnemu.⁶⁵ Tento proces trval niekoľko dní, počas ktorých slová básní zmazávala, nahradzovala, prepisovala, až pokiaľ sa nedostala k veršom, ktoré vo svojej stručnosti obsiahli ňou hľadanú esenciu podstaty. Manguel, ktorý sa s Pizarnikovou spriatelil päť rokov pred jej smrťou, ohľadom tohoto autorského procesu cituje jej denníkový zápis z novembra 1971: „Písať je dať význam utrpeniu.“⁶⁶ Svoj život teda Alejandra trpela, čím potvrdzuje stereotyp židovských literatúr. Jej utrpenie sa však nedá limitovať len na to ženské, židovské či psychologické – jej utrpenie sa dotýka toho ľudsky esenciálneho, ktoré zažíva každá ľudská bytosť s tým rozdielom, že Pizarniková mala schopnosť tento nehmotný pocit do určitej miery zhmotniť pomocou slov.

⁶⁵ „Alejandra Pizarnik, remembering.“ [online]. [Cit.2020-02-13]. Dostupné z: <http://wildcourt.co.uk/features/alejandra-pizarnik/>

⁶⁶ Ibid.

4. Denníky v kontexte literárnej tvorby Alejandry Pizarnikovej

Alejandra Pizarniková sa v roku 1936 narodila v Buenos Aires do rodiny židovských imigrantov z mesta Rovne na Ukrajine. Ich pôvod je otázný, niekde je uvádzané, že boli z Ukrajiny, editorka *Denníkov* Ana Becciúová píše dokonca o slovensko-ruskom pôvode. Každopádne, cudzí pôvod ju do značnej miery ovplyvnil – dominantnosť španielskeho jazyka nadobudla až neskôr v živote, počas dospievania mala problém s rečovou vadou a takmer celý život mala pocit absencie identity; pocit, že nikam celkom nepatrí. Svoju prvú zbierku básní, *Najcudzejšia zem* (*La tierra más ajena*), publikovala v roku 1955, keď mala devätnásť rokov.

Neskôr, ako mnohí z jej krajanov a umelcov z Latinskej Ameriky, odišla do Paríža, kde žila medzi rokmi 1960 až 1964. Tu spoznala viacerých umelcov, medzi nimi i Julia Cortázara, s ktorým naviazala silné priateľské puto či s Octaviom Pazom, ktorý jej dokonca napísal prológ k jej štvrtej zbierke *Strom Diany* (*El árbol de Diana*, 1962). Po návrate do Argentíny ešte publikovala niekoľko zbierok. Trpela psychickými problémami, ku koncu jej života bola hospitalizovaná v psychiatrickej liečebni kvôli depresii a pokusom o samovraždu. Tú nakoniec spáchala vo svojich tridsiatich šiestich rokoch.⁶⁷

Odvtedy ubehlo viac ako štyridsať rokov, no jej osoba je stále zahalená do rúcha záhad a dohadov: „osoba Alejandry Pizarnik je stále poznačená retrospektívne osudom čiernej legendy jej tragického konca, ktorý evokuje tak veľa hypotéz ako nezodpovedateľných otázok.“⁶⁸ Nepravdy a príbehy, ktoré sa tradujú o umelcoch, ktorých dielo a životný osud ostali do väčšej miery nepochopené širšou verejnosťou, sú zväčša pre ich dielo škodlivé. Legendy, ktoré sa o nich tradujú, často zahmlievajú ich naozajstný umelecký a literárny prínos. Vďaka publikácii *Denníkov* je s touto mytizáciou jednoduchšie bojovať, keďže poskytujú potrebný most medzi jej tragickou a depresívnou postavou a tou dynamickou a plnou života.

Gema Aretová popisuje jej dielo ako nekonečný sled metamorfóz, podobne ako Kafkovo špirálovité písanie⁶⁹, s neustálym hľadaním dokonalosti vyjadrenia

⁶⁷ Biografické fakty som čerpala z knihy *Denníky*.

⁶⁸ Bordelois, Ivonne, „Prólogo“ (Prológ ku knihe *Correspondencias*). s. 9. „La figura de Alejandra Pizarnik parece aún signada por una suerte de leyendanegra, a la luz retrospectiva de su trágico final, que evoca tantas hipótesis como preguntas imposibles.“

⁶⁹ Areta Marigó, Gema. „La textura de la oscuridad: el castillo frío de Alejandra Pizarnik“, s. 272.

sa, s čím je spojená obrovská disciplína a prísnosť. Azda tým najzásadnejším znakom jej poézie je neustály boj so samotným jazykom a neustále hľadanie jeho pravdivejšej formy. V slovách samotnej Pizarnikovej:

Cítim, že znaky, slová, naznačujú, odkazujú. Tento komplexný spôsob cítenia jazyka ma privádza k presvedčeniu, že jazyk nemôže vyjadriť skutočnosť; že môžeme hovoriť len o tom očividnom. Preto moje túžby robiť absolútne exaktné básne, napriek môjmu vrozenému surrealizmu a práci s elementami vnútorných tieňov.⁷⁰

„Robenie básní“ (hacer poemas), ako sama hovorí v rozhovore s Martou Moiovou naznačuje, že akokoľvek prirodzené pre ňu bolo písať a vyjadrovať sa slovami, písanie básní hodných publikácie bola pre ňu náročná úloha, hlavne kvôli jej vysokým požiadavkám na seba samú a umeleckú výpoveď. Hľadaniu čistého jazyka (lenguaje puro) venovala takmer celý svoj život. Dôkazom toho je jej dielo, ktoré za svoj krátky život vytvorila a publikovala. Na stránkach jej zbierok básní a *Denníkov* vidíme ako sa menila a dospievala nie len ona sama, ale i jej písomný a umelecký prejav a jazyk. Jej prvá zbierka, *Najcudzejšia zem* sa publikovala, keď mala iba devätnásť rokov. Denníkové záznamy, ku ktorým máme prístup, si začala písať o rok skôr (1954), keď mala osemnásť rokov. Denníkové vstupy z tohto počiatočného obdobia však oplývajú vyspelosťou jazyka, krátkymi úsečnými frázami a kvetnatosťou prídavných mien, čo sú znaky, ktoré pre jej poéziu ostali typické.

pretože ja som sa nepýtala narodiť sa vo forme otáznika
pretože ja, žena larva, som nemala silu narodiť sa ako mŕtvola
pretože ja, nakoniec, nosím dušu orosenú desiatimi a deviatimi
[úzkostnými jarmi

porque yo no pedí nacer en forma de signo de interrogación

⁷⁰ Lasarte, Francisco. „Más allá del surrealismo: La poesía de Alejandra Pizarnik“. *Revista Iberoamericana*, Vol. XLIX, N.125, 1983. s. 868. Pizarniková: „Siento que los signos, las palabras, insinúan, hacen alusión. Este modo complejo de sentir el lenguaje me induce a creer que el lenguaje no puede expresar la realidad; que solamente podemos hablar de lo obvio. De allí mis deseos de hacer poemas terriblemente exactos a pesar de mi surrealismo innato y de trabajar con elementos de las sombras interiores.“

porque yo, mujer crisálida, no tuve la fuerza de nacer cadáver

porque yo, en fin, llevo un alma rociada por diez y nueve

[primaveras angustiosas⁷¹

V tom istom roku píše o tom, že musí zaplňať zošity, alebo umrieť. Pýta sa: „Kto mi ukázal meno Shakespeare? Nikto. Narodila som sa s týmto menom vrytým a priori v mojej hmlovine“. (¿Quién me enseñó el nombre de Shakespeare? Nadie. Nací con este nombre grabado a priori en mi nebulosa.). Tieto príklady z jej *Denníkov* uvádzam na ukážku toho, že písanie pre ňu bolo už vtedy samozrejmé, dokonca si bez neho nevedela predstaviť žiť.

Na stránkach denníka si okrem iného trénovala svoj básnický jazyk a nájdeme tam i veľa básní či útržkov básní. Vo svojich dvadsiatich rokoch publikovala zbierku *Posledná nevinnosť*, ktorá obsahuje jej známu báseň „Iba jedno meno“ (Sólo un nombre): „alejandra, alejandra/ dolu som ja/ alejandra.“ (alejandra, alejandra/ debajo estoy yo/ alejandra.). Mimo metaforické významy si tu všimla Gema Aretová i ten, že od publikácie svojej druhej zbierky básní používala ako umelecké meno to, pod ktorým ju dnes i poznáme.⁷² Na rozdiel od jej prvej zbierky, ktorá niesla jej celé meno, a to Flora Alejandra Pizarnik. Ani tretia publikácia s názvom *Stratené dobrodružstvá* nepriniesla autorke slávu. V rokoch svojich prvých básnických publikácii študovala na Filozofickej fakulte v Buenos Aires, ktorú ale neskôr opustila z dôvodu neschopnosti prispôbiť sa formálnemu režimu vzdelávania a túžbe naplno sa venovať písaniu. V roku 1959 stále žila so svojimi rodičmi, v máji tohto roku si do denníka píše vo francúzštine:

Chcela by som žiť pre písanie. Nemyslieť na nič iné ako písanie. Nejde mi o lásku či peniaze. Nechcem myslieť, ani si decentne budovať život. Chcem pokoj: čítať, študovať, zarobiť trochu peňazí, aby som sa stala nezávislou od mojej rodiny, a písať.

Je voudrais vivre pour écrire. Non penser à autre chose qu'à écrire. Je ne prétend pas l'amour ni l'argent. Je ne veux pas penser, ni construire

⁷¹ *Denníky*, s. 26.

⁷² Marigó, Gema Areta. „La textura de la oscuridad: el castillo frío de Alejandra Pizarnik“, s. 272.

décelement ma vie. Je veux de la paix: lire, étudier, gagner un peu d'argent pour m'indépendiser de ma famille, et écrire.⁷³

Fakt, že tento denníkový zápis je vo francúzštine nie je ojedinelým zjavom, v *Denníkoch* je ich niekoľko (hlavne z obdobia jej štvorročného pobytu v Paríži). Za týmito slovami však nestojí len vysnívaná túžba byť spisovateľkou, je v nich odhodlanie, ktoré sa i prorocky naplnilo. V roku 1960, po vzore mnohých spisovateľov 20. storočia, odišla z Argentíny do Paríža. Paríž v šesťdesiatych rokoch minulého storočia predstavoval absolútne centrum umenia, hlavne literárneho. Pre autorov hispanoamerického boomu a post-boomu ako Julio Cortázar či Mario Vargas Llosa, bol Paríž druhým domovom a centrom umeleckých konekcií, inšpirácii a kreativity. Dostať sa teda do tohto Paríža nebolo len snom, ale až povinnosťou každého, kto to s umením a písaním myslel vážne. Parížske literárne skupiny fungovali na základe vzájomných známostí, inak to nebolo ani pre Pizarnikovú.

Voľba odísť do Paríža v jej prípade nebola sprevádzaná nijakými záväzkami, či povinnosťami, ale veľmi jasným rozhodnutím spraviť z písania stredobod svojho života v centre literatúry, v Paríži. Dá sa povedať, že svoj cieľ sa snažila naplniť i napriek tamojšiemu nejednoduchému životu – finančné ťažkosti, časté sťahovania a jej psychický stav robili jej pobyt o niečo ťažším. Svoje zdravie a blahobyť vždy obetovala pre písanie, poéziu a odkrývanie hlbokých tajomstiev jazyka, čo jej nakoniec prinieslo úspech. Publikovanie štvrtej básnickej zbierky *Strom Diany* (El árbol de Diana), dva roky po príchode do francúzskej metropoly, z nej spravilo neoddeliteľnú súčasť argentínskeho, ale i latinskoamerického poetického sveta. Táto kniha bol naozaj zlomová – nie len, že z nej spravila známu a uznávanú poetku, priniesla s ňou i obnovený štýl s krátkymi básňami, ktorý je dnes pre ňu tak typický. Je nutné podotknúť, že i keď sú jej básne formálne krátke, prostredníctvom svojej jazykovej zručnosti z nich spravila básne, ktoré prekypujú významami a vďaka ich stručnosti a úsečnosti zasahujú ľudskú dušu ešte intenzívnejšie. Čím bola staršia, tým sa jej túžba po okresávaní slov násobila:

Urgencia všetko povedať prostredníctvom jedného slova. Nevie, čo chce, ale vie, že skáče, že prepadá, že medzi dvoma brehmi je priepasť a že to dôležité je tá priepasť a že skok je moja zbabelosť tak ako je ňou breh a moja netrpezlivosť ho dosiahnuť.

⁷³ *Denníky*, s. 278.

Urgencia por decirlo todo mediante una sola palabra. No sé lo que quiero, sólo sé que salto, que salteo, que hay un abismo entre dos orillas y que lo importante es el abismo y que el salto es mi cobardía como lo es la orilla y mi impaciencia por alcanzarla.⁷⁴

Táto zbierka bola publikovaná v rodnom Buenos Aires po štvorročnej publikačnej pauze. Žiadnu knihu síce v tomto období nevydala, no písala azda ešte intenzívnejšie ako kedykoľvek predtým. Jej perfekcionizmus ju nútil hľadať jazyk, ktorý by jej bol najvlastnejší. To isté sa napokon udialo u chilského antibásnika Nicanora Parru, ktorého pauza medzi prvou a druhou publikáciou činila dlhých sedemnást' rokov, počas ktorých vycibril svoj básnický jazyk. Každopádne to, čo písal on počas tejto dlhoročnej pauzy je viac menej neodhaliteľné. V prípade Alejandry Pizarnikovej máme možnosť nahliadnúť do jej *Denníkov* a tým vyplniť publikačné prázdno. V roku 1959, čiže rok predtým, ako odišla žiť do Paríža, sa na stránkach denníka zveruje s problémami ako sú „absolútne opustenie“⁷⁵, mentálne zdravie, „detstvo, ktoré nemala“⁷⁶, sny či samotná poézia.

Včera som napísala jednu báseň. Moja poézia je teraz anemická. Nemám básnickú schopnosť a ak sa objavia jej známky, ostáva paralyzovaná mojím strachom. Vlastne chcem napísať román. Nepíšem ho, pretože predtým chcem veľa prečítať. Čo som čítala včera? Dve Nerudove básne a jednu La Fontainovu bájku. Takýmto tempom ho napíšem v osemdesiatich rokoch.

Ayer escribí un poema. Mi poesía, ahora, es anémica. No tengo potencia poética y si aparecen rastros de ella queda paralizada por mi temor. En el fondo, quiero escribir la novela. No la escribo porque antes quiero leer mucho. ¿Qué he leído ayer? Dos poemas de Neruda y una fábula de La Fontaine. A este paso la escribiré a los ochenta años.⁷⁷

Napriek očividným ťažkostiam s písaním si dokázala zachovať i štipku humoru. Na jej denníkových zápisoch ide azda najlepšie vidieť ako sa jej nálady často menili. Pizarniková mala sklony k absolutizácii svojich pocitov, úplnému odovzdaniu sa

⁷⁴ *Denníky*, s. 1049.

⁷⁵ „abandono absoluto“, *Ibid.* s. 257.

⁷⁶ „infancia que no tuve“, *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*, s. 267-268.

vlastnému prežívaniu. To dokázala vyjadriť a transformovať do len niekoľkých slov v jednej z básní zo zbierky *Strom Diany*:

rebélia znamená hľadieť na ružu
až pokiaľ sa oči nepremenia v prach

la rebelión consiste en mirar una rosa
hasta pulverizarse los ojos

Octavio Paz v prológu opisuje celú túto zbierku takto: „odráža svoje lúče a spája ich v ústrednom ohnisku nazvanom báseň, ktorá vytvára žiarivé teplo schopné spáliť, roztaviť či dokonca vypariť pochybovačov. Odporúča sa ako dôkaz pre literárnych kritikov nášho jazyka.“⁷⁸ Intenzita, ktorú dokázala koncentrovať vo veľmi krátkych, až heslovitých básňach je naozaj dôkazom jej básnického umenia a do určitej miery ovládnutia jazyka, o ktoré sa toľko vo svojej spisovateľskej kariére snažila a ktorý zároveň nebol jej prvým jazykom (trvalo jej niekoľko rokov, kým v španielčine nadobudla pocit istoty a udomácnenia, ktorým oplývajú rodní hovoriaci.

Ďalšou črtou jej poézie je podľa Davida Williama Fostera bohaté zastúpenie odkazov na ľudské telo. Tvrdí, že slová, ktoré dominujú naprieč jej zbierkami sú „srdce, telo, kosti, ruky, oči“⁷⁹. Vyobrazenie ženského tela v jej poézii sa ale líši od toho prevládajúceho v masovej kultúre. Foster za jednu z príčin považuje fakt, že Pizarniková bola lesba, ktorá túto svoju identitu v tej dobe nemohla celkom voľne vyjadriť a cez svoju poéziu podkopávala prevládajúci hetero-normatívny diskurz.⁸⁰ To je však otázne, keďže vieme, že sama cenzúrovala vlastné homosexuálne vzťahy alebo ich premieňala na heterosexuálne pri prepisovaní určitých denníkových záznamov. Je však možné, že fyzickosťou obrazov v jej poézii, podvedome či vedome a metaforicky, tento diskurz naozaj napádala. Odkazy na rôzne časti tela dokazujú, že jej poézia je do veľkej miery zameraná na fyzickosť prežívania a pocitov.

⁷⁸ Paz, Octavio. Prológ ku knihe *Strom Diany* (*El Árbol de Diana*, 1962). „(...) refleja sus rayos y los reúne en un foco central llamado poema, que produce un calor luminoso capaz de quemar, fundir y hasta volatilizar a los incrédulos. Se recomienda esta prueba a los críticos literarios de nuestra lengua.“

⁷⁹ Foster, David William. „The Representation of the Body in the Poetry of Alejandra Pizarnik.“ *Hispanic Review*, Vol. 62, No.3 (1994), s. 325.

⁸⁰ *Ibid.* s. 323.

Ale vec je, že počujem noc plakať v mojich kostiach.

Pero sucede que oigo la noche llorar en mis huesos.⁸¹

Z jej pobytu v Paríži vznikla i ďalšia básnická zbierka, *Extracción kameňa šialenstva* (La extracción de la piedra de locura, 1968), ktorej názov je zároveň známy obraz holandského maliara Hieronýma Boscha z 15. storočia. V tomto prípade taktiež môžeme pozorovať ako veľmi fyzický je len samotný názov tejto zbierky, hlavne ak si ho spojíme so spomínaným obrazom, ktorý bez pochyb inšpiroval Pizarnikovú. Na obraze je zachytená procedúra, ktorá naznačuje vtedajšiu stredovekú vieru, že blázni mali v hlavách kameň. Tento obraz sa nachádza v madridskom múzeu Museo Nacional del Prado. Pilar Silvová, šéfkou Oddelenia pre flámsku maľbu, komentuje, že na tomto obraze nie je znázornená extrakcia kameňa z hlavy vidiečana, ale extrakcia kvetu⁸² (flor). Tento kvet mal práve v stredoveku konotácie šialenstva či chlipnosti. Je otázne, na koľko si tohto bola vedomá Pizarniková, avšak príde mi zaujímavé, že jej meno, ktorého sa vzdala, „Flora“, má rovnaký základ slova ako kvet, ktorý na obraze spôsobuje šialenstvo.

Vďaka *Denníkom* vieme, že to bolo práve v období pred publikáciou tejto zbierky, kedy o Boschovi píše celkom intenzívne (hlavne o jeho spomínanom obraze). Niekoľkokrát si poznačila, že si má o ňom prečítať knihu.⁸³ Avšak z toho, čo si poznačila nevyplýva, žeby si bola vedomá, že na obraze sa jedná o extrakciu kvetu a nie kameňa. Nepochybne mal pre ňu tento obraz význam hlavne metaforický, akoby básňami extrahovala najsilnejšiu podstatu svojho šialenstva, o ktorom hovorila v *Denníkoch* každým rokom častejšie. „Báseň, tak ako smrť, je transformácia.“ (El poema, como la muerte, es transformación.)⁸⁴ Básne pre ňu znamenali alchýmiu, extrakciu najesenciálnejšej podstaty bytia a prežitia prostredníctvom slov. O túto chirurgickú presnosť slov sa snažila celý život, premôcť jazyk a ovládnuť ho, no v jej poslednej zbierke, ktorú vydala pred svojou smrťou, *Hudobné peklo* (El Infierno musical, 1971), sa zdá, že jej boj vyhral jazyk a ona čím ďalej, tým viac odkazuje na ticho.

ticho kompresie, ticho samotného bytia, takto utekajú roky a s nimi
krásna živočíšna radosť

⁸¹ *Denníky*, s. 328.

⁸² [online]. [cit.2020-02-04]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=eXLvX_90IR4.

⁸³ *Denníky*, s. 547-548.

⁸⁴ *Ibid*, s. 571.

el silencio de la comprensión, el silencio del mero estar, en esto se van los años, en estos de fue la bella alegría animal⁸⁵

Táto zbierka je celkom heterogénna – sú v nej jej typické krátke básne, no taktiež básne v próze, ktoré ku koncu života písala. Zbierka je rozdelená do štyroch častí: Postavy predtúch (Figuras del presentimiento), Možné spojenia (Las uniones posibles), Postavy absencie (Figuras de la ausencia) a Posadnutí medzi orgovánmi (Los poseídos entre lilas). Medzi strofami, ktoré sú akoby výkriky do tmy, sú i pasáže, ktoré pripomínajú konfesný charakter jej denníkových zápiskov:

Čo robím? Je tma a ja chcem ísť dnu. Nevieam, čo viac povedať.
(Nechcem hovoriť, chcem vstúpiť dnu.) Bolesť v kostiach, jazyk zlámaný
na kúsky – obnovený kúsok po kúsku diagram ireálnosti.

¿Qué estoy haciendo? Está oscuro y quiero entrar. No sé que más decir.
(Yo no quiero decir, yo quiero entrar.) El dolor en los huesos, el lenguaje
roto a paladas, poco a poco reconstituir el diagrama de la irrealidad.⁸⁶

Predslov k tejto zbierke napísal Julio Cortázar, ktorý sa stal jedným z jej najbližších priateľov. Prológ je vo forme listu venovanému Pizarnikovej, v ktorom priznáva, že jej poézia v ňom vyvoláva pocity, ktoré cíti iba pri niekoľkých, veľmi málo surrealistických maliaroch – akoby sa dostal na druhú stranu, akoby sa stal samotným autorom. „Teraz už viem, že všetko, alebo skoro všetko sa dá povedať v iba niekoľkých slovách. Každá z tvojich básní je kocka obrovského kola.“⁸⁷ Paradoxom je, že v jednom z dopisov jej napísal „akceptujem ťa iba živú“, akoby tušil predzvest' smrti. Smrť a alúzie na samovraždu sú nespočítateľné ako v jej básňach, tak i v *Denníkoch*. Témy, obrazy, myšlienky jej poézie sú paralelné s tými v jej denníkoch. Azda najlepšie definujú jej poéziu a osobu, posledné štyri verše básne „Hudobné peklo“ (El infierno musical), ktoré zachytávajú jej snahu dosiahnuť čistý jazyk, v ktorom by sa zachránila, no vždy stroskotáva. Sama s Cortázarovým presvedčením,

⁸⁵ Pizarnik, Alejandra. *A Musical Hell*, s. 20.

⁸⁶ Ibid. s. 28.

⁸⁷ Cortázar, Julio. Prológ ku zbierke *Hudobné peklo (A musical hell)*. s. 8. „Ahora sé que todo o casi todo puede ser dicho en muy pocas palabras. Cada poema tuyo es el cubo de una inmensa rueda.“

že dokázala vyjadriť všetko zopár slovami, nesúhlasila, jazyk ju zradzoval a pritom jej bol najväčšou záchranou.

Nečistý dialóg

Zúfalé vypudenie slovnej hmoty

Oslobodená od seba samej

Stroskotáva v sebe samej

Impuro diálogo

Un proyectarse desesperado de la materia verbal

Liberada a sí misma

Naufragando en sí misma⁸⁸

Táto kapitola dokazuje, že témy a jazyk prítomné v jej básňach sa vyskytujú i na stránkach jej denníka. Vďaka denníku, vidíme ako zo slov extrahovala ich podstatu, ale i jej kritickú orientáciu a hľadanie poetiky, ktorá by bola len jej autentickou. Na pomedzí surrealistických tendencií sa však po vzore Pazovej poetiky vždy vracia k fenomenologickému prístupu „zažitia poézie“:

Poézia je lyrizmus. Poézia je skúsenosť –tak hovoril Rilke. A ja hovorím: skúsenosť slova.

Poesía es lirismo. La poesía es experiencia —así decía Rilke. Y yo digo: experiencia de la palabra.⁸⁹

⁸⁸ Pizarnik, Alejandra. *A Musical Hell*, s. 22.

⁸⁹ *Denníky*, s. 246.

5. Denníky Alejandry Pizarnikovej ako súčasť jej poetickej výpovede

Ak vezmeme do úvahy tvrdenia Welleka a Warrena, ktorí definujú umelecké literárne dielo ako to, ktorého jazyk je umelecký prostriedok⁹⁰, potom nie je pochyb, že *Denníky* literárnym dielom sú. Jazyk je stavebným materiálom spisovateľa do tej miery, že každé jedno literárne dielo je charakteristické pre vlastný autonómny jazyk. V prípade Pizarnikovej, ako i mnohých iných spisovateľov, je možné tento autonómny jazyk pozorovať naprieč jej dielami. Tým netvrdím, že jej umelecký jazyk sa nemenil, no určité prvky v ňom sú konzistentné. Tento fenomén ide priradiť k naozaj výnimočným autorom, ktorých vyjadrovanie a jazyk sú natoľko originálne, že ich dielo je jednoduché rozpoznať medzi tisíckami publikácií. Je opodstatnené tvrdiť, že to je jedno z najväčších literárnych umení – dokázať vymodelovať špecifický jazyk, ktorý v sebe nesie a zrkadlí jeden celý svet autora a zároveň je jeho bránou a vyjadrením. Takú silu má len jazyk a je pravdou, že vycibriť jazyk, stať sa jeho „pánom“ je jednou z najťažších úloh. Väčšina ľudí nakoniec žije ovládaná jazykom a nie naopak. „Základnou chybou je predpoklad, že jazyk neexistuje mimo jeho užitia. Jazyk naozaj má *locus existendi*, aj keď sa práve nepoužíva. Kde? – v mozgu a nervovom systéme jeho užívateľov. Existuje v idiolekte každého individuálneho užívateľa jazyka.“⁹¹

Ďalej je potrebné si uvedomiť, že literatúra, i keď vytvára vlastný svet, existuje len vďaka svetu, v ktorom žijeme. Pomáha nám s najpodstatnejšími otázkami, ktoré si ako ľudia kladieme a ktoré nás trápia. Ak vezmeme do úvahy ako sa literatúra vyučuje, je častým fenoménom, že spôsob, akým je na školách podávaná od útleho veku, spôsobuje, že jej základná funkcia je minimalizovaná, či obchádzaná. Slovanmi Tzvetana Todorova:

Čítanie básní a románov neprivádza študentov k tomu, aby premýšľali o ľudskej kondícii, o jednotlivcovi a spoločnosti, o láske a nenávisti a o radosť a zúfalstve, ale o kritických konceptoch, či už tradičných alebo moderných. V školách sa žiaci neučia, o čom hovorí literatúra, ale o čom hovoria kritici.⁹²

⁹⁰Wellek, René a Austin Warren. *Theory of literature*. Harmondsworth: Penguin Books, 1985. s. 22.

⁹¹ Hall Jr. Robert A. "Once More-What Is Literature?" *The Modern Language Journal*, Vol. 63, No. 3 (Mar., 1979). s. 94. „There is a fundamental error in the assertion that language does not exist apart from the use of it. Language does indeed have a *locus existendi*, even when it is not in use. Where?-in the brains and nervous systems of its speakers. It exists in the idiolect of each individual speaker.“

⁹² Todorov, Tzvetan. „What Is Literature For?“ *New Literary History*, Vol. 38, No. 1, *What Is Literature Now?* (Winter, 2007). s. 18. „Reading poems and novels does not lead to making the students think about the human condition, about the individual and society, about love and hate, and about joy and despair, but about

Ak teda predpokladáme, že literárne dielo by malo poskytovať určité obohatenie nášho života, či už intelektuálne, estetické alebo existenciálne, znamená to, že ho posudzujeme subjektívne. Estetický cit sa určite dá vycibriť a vycvičiť. Taktiež sa človek nerodí intelektuálom, ale sa ním stane vzdelávaním. To isté, sa však, nedá aplikovať i pre základné ľudské otázky – to, že je človek lepšie vzdelaný, automaticky neznamená, že si s nimi vie lepšie poradiť, alebo, že je jeho život vyrovnanejší. To, čo nás však všetkých spája, je fakt, že si v určitom životnom bode tieto existenciálne otázky kladieme a hľadáme na ne odpovede.

V tomto zmysle, sú *Denníky* Alejandry Pizarnikovej absolútnym zachytením jedinca kladúceho si tieto podstatné otázky o živote, smrti a ich významov. Mimo otázok, odpovedí a svedectiev sú jej denníky umením, ponúkajú elevovanú presnosť zachytenia jedného ľudského prežívania. V slovách Lea Tolstého: „Umenie nie je vyjadrením ľudských emócií vonkajšími znakmi, nie je to ani tvorba uspokojivých objektov, a hlavne to nie je potešenie. Je to ale prostriedok k spojeniu ľudí na základe rovnakých pocitov a neodmysliteľné pre život a progres k blahobytu jedincov a celého ľudstva.“⁹³ V eseji *Čo je umenie?* ďalej pojednáva o tom, čo robí z umeleckého diela majstrovské umelecké dielo – osobitosť, jasnosť a úprimnosť pocitu preneseného do umeleckého diela, pričom za úplne najdôležitejšiu črtu považuje úprimnosť umelca a teda, že umelec „by mal cítiť vnútornú potrebu vyjadriť svoj pocit“. To je myšlienka, ktorú mal i Rainer Maria Rilke: „váš život sa musí stať znakom a svedkom tohto naliehania“.⁹⁴

Toto naliehanie, potreba vyjadriť sa slovami, ktoré Pizarniková často zrádzali, no ktoré sa do poslednej chvíle snažila ovládnuť, z nej robia človeka, ktorý žil pre umenie. Azda nie pre umenie ako také, v parnasistickom zmysle, ale pre umenie ako akútnu potrebu seba vyjadrenia. Toto umenie je v jej prípade plné básnických obrazov a metafor, nenápadných hier s jazykom, cez ktorý dokázala vyjadriť svoje najhlbšie ľudské prežívania. To sa však určite nenachádza iba v jej básňach, ale i v *Denníkoch*, ktoré predstavujú najsilnejší dôkaz jej potreby akútneho seba vyjadrenia a ktoré ho v jeho absolútnosti zachytávajú.

V nasledujúcich podkapitolách sa snažím preukázať, že rozdiely medzi jej poéziou a veľkou časťou jej denníkových záznamov sú možno formálne, no neodlišujú sa vo svojej

critical concepts, whether traditional or modern. At school, pupils do not learn what literature talks about but instead what critics talk about.“

⁹³ Tolstoy, Leo. (Citát z práce “What Is Literature For?” od T.Todorova).

⁹⁴ Rilke, Rainer Maria, *Letters to a Young Poet*, s. 4.

podstate. Táto podstata je len neľahko opísateľná slovami, no každý pozorný čitateľ ju v jej písaní cíti. Touto podstatou sa jej podarilo zachytiť niečo veľmi konkrétne a pritom tak ambivalentné – smrť, ktorá prenasleduje život, priepasti, ktoré existujú i medzi tými najbližšími osobami, snahu poznať sa a pritom zlyhávať. Jej písanie je dodnes opisované ako pochmúrne, plné smútku a bolesti. Také určite i je, ale nemyslím si, že písala so zámerom písať o smútku, bolesti a smrti – výsledok by totiž bol príliš plytký. Pizarnikovú nepochybne fascinoval život a nebála sa ponárať do jeho hĺbín, spoznávať jeho tmavé zákutia a pýtať sa nepríjemné otázky.

V písaní Pizarnikovej je niečo z kameňa, ktorý neodvratiteľne padá do hĺbky priepasti. Jej písanie je koncentrované v sile vážnosti (gravedad). Dnešná literatúra nás odnaučila od tejto koncentrovanej sily: jej nudná a protivná *lightness* sa javí ako spustošená planina oproti intenzívnosti Pizarnikovej slovesa.⁹⁵

Jej poetika je nepochybne spätá najskôr zo životom, ktorému dáva význam práve smrť. Odtiaľ pramení jej intenzita – od neustálej meditácie nad životom, jeho významom a umením, ktoré život dotvára a človeku pomáha s hľadaním významu a podstaty. Intenzita obrazov v jej poézii je prítomná i v jej denníkoch, jej vycibrený básnický jazyk sa totiž nelimituje iba na jednu formu literatúry. Dosiahla ju autenticita a nie v popise neživých objektov, ktoré by personifikovala.

5.1 Existenciálnosť Pizarnikovej poetickej výpovede

V dokumentárnom filme⁹⁶ s názvom *Alejandra* z roku 2012, ktorý režírovali a produkovali Ernesto Ardito a Virna Molina, ju jej blízki opisujú ako človeka, ktorého nezaujímalo nič iné okrem literatúry. Literatúra a písanie pohlcovali celý jej čas natoľko, že čím sa stávala staršou, tým menej sa vedela orientovať v každodennom praktickom živote. Avšak pri dôslednom čítaní jej diela a hlavne denníkov, môžeme vidieť, že celý jej život, i keď naplnený literatúrou, túžila po láske druhého človeka, ktorá jediná pre ňu presahovala moc a silu literatúry. V zázname z roku 1955 píše: „Existuje niekde viac poézie ako v tvári

⁹⁵Prológ ku knihe Pizarnik, *Nueva correspondencia (1955-1972)*, Ed. Bordelois, Ivonne a Cristina Piña. Barcelona: Lumen, 2017.

⁹⁶ [online] Dokument dostupný na: <https://www.youtube.com/watch?v=KzygcWKgvXc>, [Cit. 04-02-2020].

milovanej osoby? (Hay más poesía en algún lado que en el rostro del ser amado?⁹⁷). 16. apríla 1963 túto myšlienku ešte konkretizuje:

Môžeš sa hrať s konceptami, otáčať ich, otvárať, koniec koncov, čo len chceš. Slová neutešia, nemôžu byť zvnútornené a uverené, ako sa to deje s tvárou milovaného človeka.

Puedes jugar con los conceptos, darlos vuelta, abrirlos, en fin, todo lo que quieras. Las palabras no consuelan, no pueden ser interiorizadas y creídas como sucede con un rostro amado.⁹⁸

Existuje niekoľko ďalších záznamov, z ktorých je jasné, že ľudská láska bola pre ňu niečím, čo neustále hľadala a po čom celý život túžila, ako koniec koncov, väčšina ľudských bytostí. Jeden zo záznamov z roku 1971, čiže rok pred jej samovraždou, v sebe nesie rovnaký odkaz: „Čo sa týka písania, viem, že píšem dobre, a to je všetko. Ale to mi nepomáha k tomu, aby ma ľúbili.“ (En cuanto al escribir, sé que escribo bien y esto es todo. Pero no me sirve para que me quieran.⁹⁹)

Čiže opis jej najbližších priateľov a príbuzných, ktorí ju vykresľujú ako neschopnú normálneho života, kvôli jej posadnutosti literatúrou a umením iba prispieva k určitému druhu mytizácie jej osoby. Samozrejme jej dramatické opisy pocitov v *Denníkoch* tomu napomáhajú taktiež. Dôkazom tohto impulzu písať sú samotné zápisky z jej denníkov:

Tu, medzi únavou a dymom, medzi strachom a nesmrteľnými úzkosťami, si hovorím: musím písať, alebo umrieť. Musím zaplňať zošity, alebo umrieť.

Acá, entre el cansancio y el humo, entre el miedo y las ansias inmortales, me digo: he de escribir o morir. He de llenar cuadernillos o morir.¹⁰⁰

⁹⁷ *Denníky*, s. 2.

⁹⁸ *Ibid*, s. 5.

⁹⁹ *Ibid*, s. 978.

¹⁰⁰ *Ibid*, s. 25.

Vyjadrení, kde Alejandra hovorí o existencii iba dvoch možností, a to písania (literatúry) alebo smrti, je viacero. Táto urgencia písať sa približuje k duševnej obsesii hraničiacej s fyzickou úzkosťou. Vyjadrenie tejto existenciálnej úzkosti nájdeme ako v jej poézii, tak v jej denníkoch. Dovolím si tvrdiť, že i keď forma je v nich trochu odlišná, poetický náboj je rovnaký. Octavio Paz opisuje každé poetické dielo ako „zasiahnuté tmou, ktoré na začiatku alebo na konci, vždy čelí tomu nehybnému a horizontálnemu.“¹⁰¹ Ak vezmeme túto definíciu do úvahy, je jasné, že poetické dielo Alejandry Pizarnikovej sa nenachádza iba na stránkach jej básnických zbierok, ale práve i v *Denníkoch*.

A nie som viac ako mlčanlivá, srdcom-mysľou chorá socha,
hluchonemá sirota, dcéra niečoho, čo sa klania, a niekoho, kto padá.
Som iba niečo, čo existuje, niečo, čo nie je, ale existuje.“

Y no soy más que una silenciosa, una estatua corazón-mente enferma,
una huérfana sordomuda, hija de algo que se arrodilla y de alguien
que cae. Sólo soy algo que está, algo que no es pero que está.¹⁰²

To, že je náročné preložiť tento úryvok zo španielčiny, nie je len preto, že naše jazyky sa prirodzene odlišujú, ale i pre náročnosť obrazotvornosti, ktorú dokázala veľmi účinne a nenápadne Pizarniková obsiahnuť do málo slov. Na denníkovom úryvku je pozorovateľné akým jazykom vyjadrovala svoje najhlbšie pocity; samostatný jazyk, ktorý pozostáva zo španielskych slov, no je to jej verzia španielčiny, jej verzia samej seba podaná cez vybrané slová. Ďalším z dôkazov, že *Denníky* sú naozaj súčasťou jej poetického diela a výpovede je fakt, že znaky, ktoré nachádzajú kritici v jej básňach, sa v nich vyskytujú taktiež.

¹⁰¹ Paz, Octavio. *El arco y la lira*. s. 43. „(...) toda obra poética es tocada por la oscuridad y en su principio o en el fin se enfrenta siempre a la resistencia de lo inerte y horizontal.“

¹⁰² *Denníky*, s. 403.

6. Paralely so Sylviou Plathovou

V *Dopisoch mladému básnikovi*, Rilke odpovedá na naliehavý dopis mladého poeta, ktorý chce poznať jeho názor na vlastnú tvorbu: „Spýtajte sa seba samého: musím písať? Ak má byť odpoveď kladná, je vám dané si odpovedať na túto vážnu otázku s hlasným a jednoduchým ‚Musím‘, potom si musíte podľa tejto nutnosti zariadiť vlastný život. Váš život sa musí stať znakom a svedectvom tohto naliehania.“¹⁰³ Životy Alejandry Pizarnikovej, ako i Sylvie Plathovej sa nepochybne stali znakmi naliehania, o ktorom Rilke píše. Dôkazom toho sú práve ich denníky, ktoré obe využívali nie len ako prostriedok zapisovania si dennodenných udalostí a pocitov, ale najmä ako priestor pre prácu s jazykom a budovanie vlastného básnického štýlu a nachádzania autentického básnického „ja“.

V tomto zmysle predstavuje časť denníkovej tvorby akýsi neobrušený materiál, často zaznamenaný spontánne a automaticky, ktorý neskôr prechádza niekoľkými úpravami a v niektorých prípadoch vyústil do publikácie. V dnešnej dobe sa ich denníková tvorba stala neoddeliteľnou súčasťou ich literárneho diela a slová spísané na stránkach denníkov sa stali cestami pre čitateľov k lepšiemu a komplexnejšiemu pochopeniu, nie len ich literárneho diela, ale i nich samotných. Denníky oboch autoriek zastupujú takmer celé obdobie ich dospelého života, kde obe zdieľajú svoje najhlbšie prežívania a praktikuju svoje umenie.

V tejto kapitole nejde o násilné spájanie ich osudov a hľadanie podobností tam, kde neexistujú. Každá z nich bola poetkou a autorkou celým svojím bytím, nezávislé od seba, s vlastným básnickým jazykom a vlastným jedinečným životným príbehom. Ich porovnávaním vôbec nechcem zmenšiť ich literárny prínos, práve naopak; v povedomí širšej verejnosti sú známe v ich prislúchajúcich národných kánonoch, poprípade sú známe ich životné osudy, ktoré sa obe rozhodli ukončiť samovraždou. Ich životné príbehy sa po smrti pripojili k naratívu, v ktorom pretrvával archetyp hysterickéj ženy a ktorý je s nimi spájaný dodnes. Ich tvorba je často analyzovaná psychoanalyticky, čo spôsobuje až priveľké porovnávania ich životov s dielom, čo je jav, ktorý je oveľa zriedkavejší u mužov spisovateľov. Dielo vykladané na základe biografických udalostí v ich prípade nepochybne presiahlo hranice pravdivosti, mimo iné komplikácie takéhoto prístupu.

¹⁰³ Rilke, Rainer Maria, *Letters to a Young Poet*. s. 4. „Ask yourself in your night’s quietest hour: must I write? And if it should be affirmative, if it is given to you to respond to this serious question with a loud and simple ‚I must, then construct your life according to this necessity; your life must become a sign and witness of this urge.“

Pre obe bolo písanie synonymom života. Posledné záznamy v ich denníkoch sú však dôkazom, že intenzita, s ktorou zvykli písať, sa stratila a ich fyzická smrť nasledovala prirodzene po tej kreatívnej, Plathová počas jesene roku 1962, potom ako sa rozišla s manželom, britským básnikom Tedom Hughesom, napísala básne, ktoré sa po jej smrti publikovali pod názvom *Ariel*. Zbierka *Ariel* je práve tá, ktorá ju preslávila, spravila z nej súčasť kánonu a dokázala ňou svoje výnimočné autorské schopnosti. Jedným zo znakov veľmi nadaného človeka je azda i fakt, že vie rozpoznať kvalitu nie len v druhých, ale i sám v sebe. Sylvia Plathová štyri mesiace pred svojou smrťou napísala o týchto básňach svojej matke: „Som geniálna spisovateľka, mám to v sebe. Práve píšem najlepšie básne môjho života, ktoré mi urobia meno.“¹⁰⁴

Čo sa však týka jej denníkovej tvorby, na rozdiel od Pizarnikovej svoje denníky neplánovala publikovať a nepísala ich s vedomím, že niekedy budú zverejnené. Obe boli k svojmu dielu kritické a preto je vysoko nepravdepodobné, že by Plathová niekedy dala zvoľenie na publikáciu vlastných denníkov, na čom sa zhoduje i rada kritikov. Pokiaľ Pizarniková sa s touto myšlienkou v určitých obdobiach zahrávala, v Plathovej prípade pôsobí publikácia jej denníkov o to viac ako invázia jej súkromného priestoru a zneužitie jej smrti, čo sa však stáva po smrti umelcov a spisovateľov veľmi často, ako je spomenuté v kapitole ‚Intímny denník‘.

Dnes je obsah jej denníkov známy, nie len v pôvodnom cenzúrovanom vydaní od Teda Hughesa, ktorý sa rozhodol vynechať podstatnú časť ich obsahu, ale i v rozšírených edíciách pod názvom *The Unabridged Journals of Sylvia Plath*. Vďaka týmto publikáciám sa jej prežívania a tvorba javia v celej svojej komplexnosti, jej zúfalá túžba tvoriť napriek zápasu s vnútornými démonmi. Trpkosť voči vlastnej matke ako i obrovská citlivosť, ktorú prežívala s každým odmietnutím publikácie jej článkov. Plathovej denníky sú svedectvom ľudského zápasu so sebou samým na ceste za dosiahnutím niečoho, čo by človeka ako jedinca presiahlo. To isté sa dá povedať o Pizarnikovej. Obe na stránkach svojich denníkov zápasili so slovami, jazykom a so sebou samými, pričom mali nemalé spisovateľské ambície. Ich schopnosť písať paradoxne často prechválili, alebo prílišne podceňovali. Ich viera vo svoje schopnosti sa striedala s pocitom nedostatočnosti v porovnaní s inými spisovateľmi. Spisovateľka a kritička, Emily Cooková, Alejandru Pizarnikovú zhrnula nasledovne:

¹⁰⁴ Plath Sylvia. *Journals*, s. 357. "I am a genius of a writer; I have it in me. I am writing the best poems of my life; they will make my name."

Vo svojej podstate je radikálna. Je tak pyšná na svoju nespôsobilosť bežného života, ako sa jej i bojí. Ako sa môže ona, ktorá žije „vášnivo na Mesiaci“, starať o peniaze? Prečo ísť von, keď môže namiesto toho celý deň čítať? Svoje nedostatky premieňa na cnosti. Pizarniková bola, ako je známe, mučená, osamelá a nekonečne seba pochybujúca. Avšak mala tiež zmysel pre humor, nos na drámu, nehovoriac o veľkolepých ambíciách a občas bola so sebou i celkom potešená. Vedela, že normálnosť a dobré správanie sú nuda – a to, čo ukázala bolo práve to, že umenie potrebuje ich opak.¹⁰⁵

Podľa kritika S.G. Axelroda bola celá kariéra Sylvie Plathovej poznačená jej silným pochybovaním o sebe samej. Podobne ako u Pizarnikovej, často ju zväzoval strach nenaplnenia svojho potenciálu a neschopnosti odhaliť svoje „najhlbšie ja“ či pochybovaním, že v sebe niečo také vôbec má.¹⁰⁶ Plathovej poézia sa zaraďuje medzi tzv. konfesnú či spovednú (confessional), ktorej hlavným znakom je seba objavovanie. „Plathová zdieľala s Anne Sextonovou a Robertom Lowellom, klasifikovanými spolu s ňou ako konfesní básnici, ústrednú skúsenosť roztrieštenia svojho bytia a úsilie znova ho poskladať alebo nájsť nové.“¹⁰⁷ Poézia Pizarnikovej sa nezvykne zaraďovať do tejto skupiny i keď zdieľa niekoľko črt spovednej poézie. Je to hlavne z dôvodu, že tá má tradíciu najmä v anglosaskom kontexte, nie hispanoamerickom.

6.1 Ženské peklo

Okolo mien oboch autoriek sa vznáša akýsi mýtický oblak, ktorý, ako sa zdá, s rokmi ich absencie narastá. Akási pomyselná skupina autoriek a umelkýň, ktoré si siahli na život existuje naprieč národnosťami a umeleckými smermi. Jediné, čím sú tieto ženy

¹⁰⁵ Cook, Emily. [Cit. 2020-01-05]. Dostupné z: <https://www.musicandliterature.org/features/2015/6/28/three-letters-from-alejandra-pizarnik-to-len-ostrov> „She’s essentially radical. She’s as proud of her unfitnes for ordinary life as she is anxious about it. How can she, who lives “passionately on the moon,” care about money? Why go outside if she can read all day instead? Her flaws she transmutes into virtues. Pizarnik was, as she is known to have been, tortured and lonely and endlessly self-doubting. But she also had a sense of humor and a flair for drama, not to mention spectacular ambition, and she was on occasion quite pleased with herself too. Sanity and good behavior, she knew, are a drag—and what did she show but that art needs their opposite.“

¹⁰⁶ Axelrod, Steven Gould. “The Mirror and the Shadow: Plath’s Poetics of Self-Doubt.” *Contemporary Literature*, vol. 26, no. 3, 1985, s. 286. [Cit. 2020-01-08]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1208027.

¹⁰⁷ Lant, Kathleen Margaret, and Sylvia Plath. “The Big Strip Tease: Female Bodies and Male Power in the Poetry of Sylvia Plath.” *Contemporary Literature*, vol. 34, no. 4, 1993, s. 623.

spájané je spôsob, akým zomreli. V anglosaskej tradícii sú najznámejšími Virginia Woolfová a Sylvia Plathová. Alejandra Pizarniková a Alfonsina Storni potvrdzujú tento fenomén v Argentíne. Avšak spájať spomínané autorky len na základe ich spôsobu smrti je nedostačujúce a povrchné. Existujú fakty, ktoré ich spájajú rovnako ako i tie, ktoré ich rozdeľujú.

V prípade Plathovej a Pizarnikovej tomu nie je inak. Spájanie ich životov s ich umeleckým dielom je časté, v určitých prípadoch nepochybne prehnané. Neboli identické, neboli si azda ani podobné, a predsa sú medzi ich životmi paralely, ktoré ich spájajú a o ktorých je ešte dnes potrebné hovoriť v oboch tradíciách, v hispánskej ako i anglosaskej. Ich životy niesli tragické prvky ako každé iné, avšak nalievavosť ich poetických výpovedí, ktorá sa nevyhnutne pretavila i do ich denníkov nesie podobné znaky. Jedným z nich je ženské peklo.

V roku 2001 publikoval psychológ James C. Kaufman prácu *The Sylvia Plath effect: Mental illness in eminent creative writers*, v ktorej uvádza, že práve poetky sú náchylnejšie mať mentálne poruchy ako akákoľvek iná skupina spisovateľov či umelcov.¹⁰⁸ K tomuto záveru došiel po štúdiu vyše tisícich autoriek. Pod skupinu autoriek so „Sylvia Plath efektom“ by sa teda zaradila i Pizarniková, keďže je faktom, že obe mentálnymi chorobami trpeli. Obe boli z tohto dôvodu i hospitalizované a liečené niekoľko rokov. V prípade Alejandry je známy vzťah a korešpondencia, ktorú udržiavala so svojim psychanalytikom Leónom Ostrovom, ktorého začala navštevovať už vo svojich osemnástich rokoch. Neskôr sa stali priateľmi a listy si písali i počas jej pobytu v Paríži.

To, čo obe autorky spája je predovšetkým život spisovateľky – ženy. Literárna aktivita sa u nich rodila prirodzene, z vnútornej potreby. Síce v rôznych jazykoch, avšak obe vyjadrovali určitý druh vnútorného zápasu a univerzálnej beznádeje, ktorá ich obklopovala, naplňala a neskôr priviedla k samovražde. Nepokoj a úzkosť niečoho, čo je permanentne stratené, nenájdené a nedosiahnuteľné – to bola motivácia a konštantná téma ich písania, hľadania seba samých s túžbou po veľkých a nevšedných životoch.

Sú to predovšetkým ženy, ktoré v ich tvorbe nachádzajú tmavé zákutia ľudskej duše, ktoré boli po stáročia v literatúre takmer výhradne mužskou záležitosťou. Pizarniková

¹⁰⁸ Kaufman, James C. *The Sylvia Plath Effect: Mental illness in eminent creative writers* [online] [cit.2018-01-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/298934728_The_Sylvia_Plath_effect_Mental_illness_in_eminent_creative_writes

i Plathová sú spisovateľky, ktoré sa do temna ľudskej a špecificky ženskej existencie ponárali, pozorovali a spisovali ju. Nebáli sa písať o smrti a o bolesti, ako by im bytostne patrili, čo spôsobilo, že mnohé ženy našli svoje pocity konečne reprezentované ženskými autorkami. Tento jav sa dá historicky vysvetliť tým, že muži boli tí, ktorým bolo umožnené vzdelávanie, cestovanie, písanie a filozofovanie a počas dlhého obdobia boli prakticky jediní tvorcovia písomných zdrojov a literatúry. Mužské pohlavie sa spájalo s ideou toho všeobecného ľudského princípu a ženské pohlavie bolo počas stáročí, ako píše Simone de Beauvoirová, považované za to druhé.

Je potrebné mať na pamäti, že obe, Alejandra Pizarniková v argentínskom Buenos Aires i Sylvia Plath v americkom Bostone, sa narodili do spoločností, v ktorých ženy spisovateľky ešte vôbec nemali svoje vyhradené miesto, čím bolo pre ne automaticky náročnejšie si toto miesto vy dobyť či sa vôbec užiť písaním. Nie je prehnané vyhlásiť, najmä na základe ich denníkových svedectiev, že veľkú časť svojich životov trpeli. Trpeli z rôznych dôvodov, no jedným z nich bolo práve ich pohlavie. Spoločnosť na ne projektovala očakávania už v ich prenatálnom stave, ktoré mali obe počas života veľké ťažkosti naplniť – deti, rodina, poslušnosť – v tomto zmysle boli rebelkami a namiesto spomínaných očakávaní spoločnosti od žien, ony dávali radšej prednosť sebe, literatúre, bohémstvu a kariére.

Ako už bolo spomenuté, Plathovej a do určitej miery i Pizarnikovej tvorba sa dajú klasifikovať do tzv. konfesnej alebo spovednej poézie (confessional poetry). Táto tradícia začala básnikmi ako Byron a Whitman, avšak Sandra Gilbertová považuje tento poetický žáner za výnimočnejší práve u žien: „...seba-definujúci spovedný žáner s pretrvávajúcimi tvrdeniami o identite a jeho dôrazom na centrálnu mytológiu seba samého môže byť (aspoň v našom čase) výrazne ženský poetický mód.“¹⁰⁹ Túto špekuláciu zakladá na názore, že muži básnici, ktorí sa zaraďujú pod tento žáner sa boli schopní pohnúť smerom k určitej objektivite, a to nie len medzi pólmi prijatia a neprijatia seba samých. „Mužský básnik spovednej poézie i počas toho ako romanticky objavuje svoje psyché, sa pozoruje ako reprezentant jedinca s určitou vedeckou presnosťou.“¹¹⁰ Ak sa tým Gilbertová snaží naznačiť, že objektivita vždy patrila a patrí skôr mužom ako ženám, pretože ich pohľad a skúsenosti sú schopné zahrnúť všetky pohľady a skúsenosti narážame na problém

¹⁰⁹ Gilbert, M.Sandra. "My name is darkness": The poetry of self-definition, s. 444. „...self-defining confessional genre, with its persistent assertions of identity and its emphasis on a central mythology of self, may be (at least for our own time) a distinctively female poetic mode.“

¹¹⁰ Ibid, s. 445. "The male confessional poet, in other words, even while romantically exploring his own psyche, observes himself as a representative specimen with a sort of scientific exactitude."

nerovnosti až diskriminácie ženského pohľadu. Ani jedno pohlavie totiž nevlastní monopol na ľudskú kondíciu a pre literatúru je teda nevyhnutné zastúpenie oboch pohlaví. Okrem toho je otázka objektivity a subjektivity nejasná. Virginia Woolfová to zhrňa v knihe *Vlastná izba (A Room of One's Own)*:

Je očividné, že hodnoty žien sa často líšia od hodnôt utvorených opačným pohlavím; to je prirodzené. Avšak sú to práve mužské hodnoty, ktoré prevládajú. (...) Tieto hodnoty sa neodvratne prenášajú zo života do literatúry. Toto je dôležitá kniha, predpokladá kritik, pretože sa zaoberá vojnou. Toto je bezvýznamná kniha, pretože sa zaoberá pocitmi ženy v salóne. Scéna z bitky je dôležitejšia ako scéna z obchodu – tento hodnotový rozdiel pretrváva všade a omnoho nenápadnejšie.¹¹¹

Ženské peklo, názov tejto kapitoly, predstavuje spoločnosť s jej stereotypmi a očakávaniami, s ktorou museli bojovať a vysporiadať sa. Obe v denníkoch niekoľkokrát zmieňujú svoj problematický vzťah s vlastnou ženskosťou, ktorú vnímali ako určitý ideál, ktorý nespĺňovali a často sa s ňou nestotožňovali. Pizarniková píše: „V skutočnosti ma odpudzuje byť ženou. Keby som bola pekná, akceptovala by som to.“¹¹² Vo svojej ženskosti však v inom momente nachádza silu a spojenie: „Som žena. A vrúcne teplo ma zahaľuje, keď ma svet bije. Je to teplo ostatných žien, tých, ktoré urobili zo života toto citlivé, bojovné miesto s nežnou a mäkkou pokožkou a srdcom bojovníka.“¹¹³ Tieto rozporuplné vyjadrenia sa vyskytujú u oboch, v niektorých momentoch vo svojej ženskosti vidia silu, v iných chvíľach slabosť. To dokazuje ich vysoko problematický vzťah s vlastným pohlavím, ktorý však vôbec nie je u autoriek a celkovo žien 19. a 20. storočia ojedinelý.

Plathová mala so svojou ženskosťou výnimočne komplikovaný vzťah, často si s ňou spájala slabosť a väzenie, na rozdiel od mužskosti, ktorú vnímala ako dominantnú silu. V

¹¹¹ Woolf, Virginia *A Room of One's Own*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. „But it is obvious that the values of women differ very often from the values which have been made by the other sex; naturally, this is so. Yet it is the masculine values that prevail. (...) And these values are inevitably transferred from life to fiction. This is an important book, the critic assumes, because it deals with war. This is an insignificant book because it deals with the feelings of women in a drawing-room. A scene in a battle-field is more important than a scene in a shop—everywhere and much more subtly the difference of value persists.“ (vlastný preklad do slovenčiny).

¹¹² *Denníky*, s. 307. "En el fondo, me repugna ser mujer. Si fuera muy bella, lo aceptaría."

¹¹³ *Ibid*, s. 328. "Soy mujer. Y un entrañable calor me abriga cuando el mundo me golpea. Es el calor de las otras mujeres, de aquellas que hicieron de la vida este rincón sensible, luchador, de piel suave y tierno corazón guerrero."

časoch kreatívneho sucha cítila, že žije v tieni ostatných, najmä mužov.¹¹⁴ „Narodiť sa ako žena je mojou hroznou tragédiou. Od momentu, keď som bola počatá som bola odsúdená na rast prs a vaječníkov, nie penisu a miešku; mať svoj celý okruh činnosti, myslenia a cítenia prísne ohraničený mojou neodvratnou ženskosťou.“¹¹⁵ Lantová v práci o ženskom tele a mužskej moci v poézii Plathovej tvrdí, že „problém, ktorému čelila ako autorka zahŕňal konflikt medzi jej zažitou skúsenosťou ženy a jej túžbou túto skúsenosť zakódovať jej dostupnými diskurzami.“¹¹⁶ Toto vyhlásenie potvrdzuje fakt, že zastúpenie ženskej skúsenosti v literatúre bolo v jej časoch stále nedostačujúce, čím je ochudobnený samotný jazyk a tým celkový diskurz. Taktiež to dokazuje, že Plathová spolu s Pizarnikovou obohatili nielen svoje národné literatúry a jazyk, ale celý literárny kánon.

V prípade Pizarnikovej, ženské peklo môže predstavovať pocit odcudzenia vo vlastnej rodine a krajine, jej bisexualita či mentálne ochorenie. Azda najväčším peklom a zároveň uvoľnením je rebélia, o týchto problémoch písať. Sylvia Plathová v živote taktiež neprechádzala ružovým sadom – smrť jej otca v detských rokoch ju poznačila na celý život. K tomu sa pripojil jej problematický vzťah s matkou a jej neustály pocit osamelosti a nepochopenia, ktorý spolu obe spisovateľky zdieľajú.

Výraz „peklo“ sa môže zdať byť prehnaný, no myslím, že ich tvorba ho potvrdzuje. Negatívne pocity a schopnosť trpieť bola dlho v literatúre vyjadrovaná mužmi a považovaná za tú objektívnu. I ženské postavy, ktoré boli veľkými trpiteľkami boli nakoniec spísané mužmi – Ofélia či Anna Kareninová. „Čo je dôležitejšie je, že všetky tieto charakterizácie žien sú stanovené mužským hlasom“,¹¹⁷ tvrdí Wolffová v článku pojednávajúcom stereotypy zobrazenia žien v literatúre.

Ich utrpenie však malo často dočinenia práve so spoločnosťou, v ktorej bol mužský hlas ten dominantný. Literatúra vyprodukovaná ženami to mala od svojho počiatku zložitejšie – stereotypy ako sentimentálnosť, mentálna nestálosť či prílišná subjektivita boli od samého začiatku démonmi každej spisovateľky, ktoré však v spoločnosti do určitej miery pretrvávajú dodnes. Pizarniková i Plathová s týmito stereotypmi bojovali svojisky.

¹¹⁴ Axelrod, Steven Gould. “The Mirror and the Shadow: Plath's Poetics of Self-Doubt.” *Contemporary Literature*, vol. 26, no. 3, 1985. s. 287.

¹¹⁵ Plath, Sylvia. *Journals*, s. 30. “Being born a woman is my awful tragedy. From the moment I was conceived I was doomed to sprout breasts and ovaries rather than penis and scrotum; to have my whole circle of action, thought and feeling rigidly circumscribed by my inescapable femininity.”

¹¹⁶ Lant, Kathleen Margaret. “The Big Strip Tease: Female Bodies and Male Power in the Poetry of Sylvia Plath.” *Contemporary Literature*, vol. 34, no. 4, 1993, s. 620–669.

¹¹⁷ Wolff, Cynthia Griffin. “A Mirror for Men: Stereotypes of Women in Literature.” *The Massachusetts Review*, vol. 13, no. 1/2, 1972, s. 208.

Obe na svojich literárnych výtvoroch neúnavne pracovali, svojou tvorbou boli až pohltené a uvedomovali si, že v ak chcú byť úspešné publikované autorky musia na to tvrdo pracovať.

Ich jedinečné a silné životné osudy prirodzene viedli k zosobneniu ich literatúry v očiach verejnosti. Je potrebné si uvedomiť, že ich literárne dielo je však hodnotné i bez poznania ich životných príbehov. To, čo sa ich denníkovej tvorbe odoprieť nedá, je sila výpovede reálnych osôb v čase a priestore. Ich utrpenie pretavili do kreativity, pričom sa stalo až umeleckým utrpením. V žiadnom prípade sa tu nejedná o glorifikáciu utrpenia; ide skôr o to ukázať, že to ženské je tak isto dôležité ako to mužské (ako v živote, tak i v literatúre), a pritom je každé jedno výnimočné a dôležité, pretože ponúka možnosť ľudského spojenia a empatie. Peklo, o ktorom sa v tejto kapitole píše, je schopnosť poddať sa bolesti a utrpeniu, odvaha nevyhnúť sa im, ale v nich pobudnúť a naozaj ich prežiť, zanechajúc svoje dielo na čele s denníkom ako dôkaz a svedectvo.

6.2 Smrť

Ich kapacita utrpenia je často spájaná s ich fascináciou smrťou a túžbou umrieť. Je ťažké určiť, čo obe priviedlo k spáchaniu samovraždy v tridsiatich šiestich rokoch života, avšak to nie je úlohou tejto práce a nie je to ani kľúčom k pochopeniu ich diela. Je možné špekulovať, či príčinou boli ich životné okolnosti alebo ich mentálne zdravie – z ich tvorby však nejde opomenúť opakujúcu sa tému smrti. V *Denníkoch* je nespočetne veľa záznamov o smrti a túžbe umrieť, tak ako i v *Journals* Sylvie Plathovej. Svojej smrteľnosti sú si obe vedomé už v adolescencii. Pizarniková prvýkrát hovorí o samovražde vo svojich štrnástich rokoch¹¹⁸. Kritička Cristina Piňová, ktorá kritizovala editorku Becciúovú, považuje práve tento záznam, ktorý nájdeme na konci obnovenej edície *Denníkov* za mimoriadne dôležitý.

Vo svojich osemnástich rokoch si Pizarniková dáva len dve možnosti: „Musím písať alebo umrieť.“ (He de escribir o morir.) O rok neskôr je konkrétnejšia:

Som si istá, že do desiatich alebo pätnástich rokov bude moja matka chcieť aby som sa psychoanalyzovala sedemkrát do týždňa. Ale myslím si, že ja už vtedy budem mŕtva!

¹¹⁸ *Denníky*, s. 990-991.

Estoy segura que dentro de diez o quince años, mi madre va a querer que me psicoanalice siete veces por semana. Pero creo que ya voy a estar muerta!¹¹⁹

V roku 1961, jedenásť rokov pred jej samovraždou, píše:

Čochvíľa sa zabijem. Jasne cítim, že prichádzam na koniec. Jednoducho už nemám síl a šialenstvo ma ovláda.

Dentro de muy poco me suicidaré. Siento claramente que estoy llegando al final. Simplemente no tengo fuerzas y la locura me domina.¹²⁰

Sila a rytmus týchto denníkových záznamov pôsobia až ako fyzické bodnutia či rany, no zároveň i ako nezaujaté oznámenia človeka, ktorý rezignoval. Takýto typ výpovedí nájdeme u oboch autoriek. Je pozoruhodné, ako o najintímnejších pocitoch píšú s určitou rezignáciou, ktorá má efekt falošnej objektivity a nezaujatosti, pričom reálne píšú zo svojej maximálne subjektívnej perspektívy.

Plathová vo viacerých denníkových záznamoch používa výraz „vliezť späť do lona (maternice)“: „Chcem sa zabiť, utiecť od zodpovednosti, vliezť späť do maternice.“ (I want to kill myself, to escape from responsibility, to crawl back abjectly into the womb.) Výraz vliezť či zaliezť späť do maternice by sa dal vyložiť ako túžba utiecť pred povinnosťami, zodpovednosťou za vlastný život či jednoducho túžba ukryť sa pred svetom. Obe naprieč svojimi životmi pravidelne píšú a túžia po smrti. Zaujímavým rozdielom medzi nimi však je, že pokiaľ Pizarniková často hovorí o smrti a túžbe zomrieť, Plathová skôr vyjadruje, že sa chce zabiť, vziať si život (Pizarniková taktiež, ale stále u nej prevládajú zápisky o smrti vo všeobecnosti). Ich denníky už od ich mladého veku tušili ich osudy, obe boli akoby prorokyňami svojich osudov – niekoľkokrát spomínajú, že spáchajú samovraždu.

Plathovej prvý pokus o samovraždu sa udial v lete roku 1953 po dokončení jej, teraz už známej knihy *Sklenený zvon* (The Bell Jar), keď mala dvadsaťjeden rokov. V samotnej knihe, môžeme vidieť vnútorný boj hlavnej predstaviteľky a jej pokus o samovraždu, v čom má táto kniha nesporné autobiografické prvky. Z denníkových záznamov pred týmto

¹¹⁹ *Denníky*, s. 92.

¹²⁰ *Ibid*, s. 382.

incidentom vidíme ženu, ktorá zvädza vnútorný boj sama so sebou, plná strachu, že nenaplní svoj autorský potenciál:

O všetkom v živote sa dá písať ak máš dostatočnú odvahu tak urobiť, a predstavivosť k improvizácii. Najhorším nepriateľom kreativity je pochybovanie o sebe samom. A ty si tak posadnutá nutnosťou byť nezávislá, postaviť sa veľkému svetu, ktorý požíera ľudí, že si paralyzovaná: celé tvoje telo a duša revoltujú proti nutnosti vybrať si určitý život, ktorý by z teba nepriniesol to najlepšie, čo v sebe máš.¹²¹

Paralyzujúci strach, ktorý je metaforicky znázornený i v *Sklenenom zvone* v časti o figovom strome, je problémom, ktorý je v juxtapozícii s Plathovej silnou vierou v ľudskú silu vzoprieť sa osudu. Pri štúdiu Pizarnikovej *Denníkov* je šokujúce, nakoľko sa stala prorokyňou svojho osudu. Navyiac, akoby cítila difúziu a dezintegráciu svojho bytia. Kritik David Foster spája témy jej poézie (prítomné i v *Denníkoch*) ako vlastný pocit rozptýlenosti, dezintegrácie a dokonca nehmotnosti tela ako predbežné verzie psychickej fragmentácie bytia, ktoré si udržuje prítlačivosť k smrti a samovražde.¹²²

Rovnako proces jej spôsobu písania bol fyzicky náročný, sama sa o ňom vyjadrila, že písanie dáva zmysel jej utrpeniu, pričom každé slovo malo svoj význam, každé slovo bolo pre ňu subjektom. Jej zápas s jazykom samotným znamenal cestu k podstate, o ktorej si mnohí myslia, že je nevyjadriteľná slovami, čo sa Pizarniková svojou poéziou snažila vyvrátiť a niet pochýb, že bola v tomto boji úspešná. Jej meno opradené mýtom enfant terrible, psychickými problémami, bisexualitou a samovraždou azda prispieva k väčšej predajnosti jej kníh, no podstata jej diela tkvie hlavne v spomínanom neúnavnom boji so slovami, cibrením jazyka a nadaniu, ktoré by bez hodín strávených písaním a prepisovaním nedalo vzniknúť dielu, ktoré dnes nesie meno Alejandra Pizarnik.

Jej dielo, tak ako nakoniec i dielo Sylvie Plathovej, s ktorou zdieľajú niekoľko prvkov je tak vyhľadávané a čítané s predsudkami, očakávaniami či projektovaním niečoho pevne spojeného s jej biografiou. „Neodvratne, biografické informácie zvyknú predurčiť

¹²¹ Plath, Sylvia. *Journals*. s. 85. „Everything in life is writeable about if you have the outgoing guts to do it, and the imagination to improvise. The worst enemy to creativity is self-doubt. And you are so obsessed by your coming necessity to be independent, to face the great huge man-eating world, that you are paralyzed: your whole body and spirit revolt against having to commit yourself to a particular life which might not bring out the best you have in you.“

¹²² Foster, David William. *The Representation of the Body in the Poetry of Alejandra Pizarnik*, s. 328.

spôsob, akým na jej dielo začneme nahliadať.¹²³ Denníky týchto autoriek v tomto zmysle do určitej miery pomohli zbúrať prehnané a nepravdivé tvrdenia a fámy, no taktiež ostávajú zahalené rúškom tajomstva a sú otvorené k interpretáciám azda viac ako ich básnické dielo. Táto práca však nie je biografická ani psychologická (i keď obsahuje takéto prvky) – za cieľ si predovšetkým dáva ukázať a dokázať literárnu kvalitu jej denníkov vďaka ich jazyku, ktorý sa dá nazvať básnický a umelecký a často je takmer totožný tomu, ktorý sa vyskytuje v jej poézii. Najmä dve témy – smrť a absencia sa vyskytujú ako naprieč jej básnickými zbierkami, tak naprieč jej denníkmi:

...dva ústredné problémy: smrť a absencia. Napriek ich zjednocujúcemu faktoru, ktorý prispieva k fragmentácii veršov, vytvárajú tiež ťažkosti, pretože sú to pojmy, ktoré tým, ako sú tu použité sú náročné na pochopenie. V Pizarnikovej textoch sa smrť aj absencia považujú za potrebné a žiadúce faktory pre poéziu a i samotný jazyk.¹²⁴

6.3 Túžba žiť

Pokiaľ sa jedná o Pizarnikovú a Plathovú, je kľúčové nehovoriť len o tmavých zákutiach duše, smrti a psychických problémoch, ktoré iba napomáhajú naratívu, ktorý limituje ich samé a zároveň ich dielo iba na to depresívne a psychotické. Určitý mýtus sa vznáša takmer nad každým umelcom, ktorý spáchal samovraždu. Pokiaľ Roland Barthes vo svojej známej eseji proti klasickej literárnej kritike tvrdil, že interpretácia diela sa má oddeliť od biografických faktov autorovho života, zdá sa, že pri umelcoch s tragickým osudom táto kritika platí ešte dvojnásobne. Ich literárne dielo sa zvykne širšou verejnosťou spájať s jedinou tragickou udalosťou, cez ktorú je snaha vysvetliť všetko, čo kedy vyprodukovali. Nie je pravda, že ich životy boli iba smútok, depresia a prázdnota, ktoré vyústili v samovraždu. Tento tragický akt často zahmlieva celú kritiku ich diela a osobností. Je však potrebné ich diela čítať v ich celistvosti, aby sme boli schopní uvedomiť si, že obe

¹²³ Running, Thorpe. "The Poetry of Alejandra Pizarnik." *Chasqui* 14, no. 2/3 (1985). s. 45. „Inevitably, Alejandra Pizarnik's biographical data tend to predetermine the way in which we begin to look at her work.“

¹²⁴ Ibid. „Two central preoccupations, death and absence. But, even though these ideas provide a unifying factor to the fragmentary verses, they create difficulties as well, since, as they are used here, they are concepts that are hard to grasp. In Pizarnik's texts both death and absence are treated as necessary and desirable factors for poetry, and, indeed.“

boli plné i lásky a šťastia; ich schopnosť cítiť sa neredukovala iba na to negatívne. Plathová si v denníku počas svojho štúdia na Smith College poznačila:

Prosím, nech neprestanem premýšľať a len slepo a zdesene akceptovať!
Chcem okúsiť a radosť sa z každého dňa a nikdy sa nebáť cítiť bolesť;
a nikdy sa nezavrieť do tupého jadra necítienia či prestať sa pýtať
a kritizovať život a vybrať si tú jednoduchú cestu von.¹²⁵

Intenzita a elán je z ich denníkov cítiť rovnako ako bolesť a utrpenie. Cítili hlboko celú škálu pocitov a vo svojich denníkoch niekoľkokrát vyjadrujú elán do života - túžbu žiť, ktorú si veľmi intenzívne spájali s aktom písania:

Možnosti žiť? Áno, jedna. Je ňou biela strana, je ňou oddať sa papieru, je ňou vyjsť so seba a cestovať po čistej strane papiera.

¿Posibilidades de vivir? Sí, hay una. Es una hoja en blanco, es despeñarme sobre el papel, es salir fuera de mí misma y viajar en una hoja en blanco.

Sylvia Plathová vo svojom denníku taktiež často vyjadruje chuť a odhodlanie žiť, ktoré spája s písaním: „Chcem písať, pretože cítim urgenciu excelovať v jednom spôsobe prekladu a vyjadrenia života. Nedokážem byť spokojná s kolosálnou úlohou obyčajného života.“¹²⁶ Obyčajného života sa zjavne obávali obe, túžili po niečom intenzívnejšom a veľkolepejšom.

Individualizmus, ktorý na prvé miesto v spoločnosti kladie jedinca a jeho silu je prítomný u oboch autoriek. V prípade Pizarnikovej, už spomínaná črta „nepatrenia“ bola pravdepodobne prirodzeným ohniskom tejto ideológie. Individualizmus dáva prednosť jedincovi pred komunitami a Plathová navyše zamietla náboženstvo, bola presvedčená ateistka.¹²⁷ Jej ideológiou bol individualizmus a s ním spojené

¹²⁵ Plath, Sylvia. *Journals*, s. 72. “Please don’t let me stop thinking and start blindly frightenedly accepting! I want to taste and glory in each day, and never be afraid to experience pain; and never shut myself up in a numb core of nonfeeling, or stop questioning and criticizing life and take the easy way out.”

¹²⁶ Plath, Sylvia. *Journals*, s. 81. “I want to write because I have the urge to excel in one medium of translation and expression of life. I can’t be satisfied with the colossal job of merely living.”

¹²⁷ Vid’ Ferretter, Luke. “What Girl Ever Flourished in Such Company?: Sylvia Plath's Religion.” *The Yearbook of English Studies* 39, no. 1/2 (2009). s. 103.

presvedčenie, že život je bojové pole, na ktorom ľudia zápasia. Medzi filozofov, ktorí ju ovplyvnili patrí Nietzsche, Ortega a Gasset a Lawrence.¹²⁸ Dôkazom, že naozaj týchto autorov čítala, sú práve poznámky v denníku z obdobia štúdia na Smith a Newnham College. V jej anglickom preklade *Rebelie más* (La rebelión de las masas, Ortega y Gasset, 1930) má podčiarknutú práve túto pasáž: „Ako sa hovorí v Severnej Amerike: „byť iný je nedecentné“. Masa pod seba zdrví všetko, čo je odlišné, všetko, čo je excelentné, individuálne, kvalifikované a exkluzívne. Každý, kto nie je ako všetci podstupuje risk eliminácie.“¹²⁹ K tomu si navyše pripísala vlastnú reflexiu:

Každý život je boj. Ťažkosti, ktoré ma postihujú, na to aby som naplnila svoju existenciu, sú presne to, čo vo mne prebúdzajú a mobilizujú aktivitu a moje schopnosti. (...) moja vlastná filozofia – cez zápas, konflikty, ťažkosti vychádza silná, vitálna a kreatívna povaha.¹³⁰

Niečo podobné nájdeme v denníkových záznamoch Alejandry Pizarnikovej z roku 1955, keď mala devätnásť rokov. Konkrétne sa jedná o záznam, v ktorom cituje novozélandskú autorku Katherine Mansfieldovú: „Viete v čom spočíva individualita? Vo vedomom úmysle. V uvedomení si, že každý má vôľu a je schopný činu.“¹³¹ Z tohto môžeme usúdiť, že obe v sebe držali presvedčenie, že každý človek v sebe nesie silu postaviť sa svojej okolnosti a prevziať zodpovednosť za vlastný život. Navyše predstavovala Mansfieldová pre Alejandru veľký zdroj inšpirácie, v denníku ju niekoľkokrát zmieňuje a cituje. Vieme, že čítala ako jej poviedky, tak i jej posmrtné vydané denníky.

Katherine Mansfieldová a V. Woolfová. Životne, alebo smrteľne, sa cítim bližšie k tej prvej. Dané mojej situácii a vzdelaniu, myslím, že nikdy nepochopím život anglickej aristokratky. Avšak prišla som na to, že moje

¹²⁸ Peel, Robin. "The Ideological Apprenticeship of Sylvia Plath." *Journal of Modern Literature* 27, no. 4 (2004). s. 60.

¹²⁹ *Journals*, s. 62.

¹³⁰ *Ibid*, s. 62. „All life is the struggle, the effort to be itself. The difficulties which I meet with in order to realise my existence are precisely what awakens and mobilises my activities, my capacities. [...] my own philosophy - out of struggle, conflicts, hardship, comes a strong, vital creative nature.“

¹³¹ *Denníky*, s. 25.

básne sú hlbšie precítané a žité ľuďmi z, povedzme, vyšších vrstiev. Ja, ako židovka, sa nepovažujem zo žiadnej vrstvy.

Katherine Mansfield y V.Woolf. Vitalmente, o mortalmente, me siento más cerca a la primera. Dada mi situación y educación, jamás comprenderé, creo, la vida de una aristócrata inglesa. No obstante, he comprobado que mis poemas son más profundamente sentidos y vividos por personas de -digamos- clases altas que por las demás. Lo que sucede es que yo, como judía, no me considero de ninguna clase.¹³²

Pizarniková sa nepovažovala byť z žiadnej vrstvy, ba čo viac, konzistentne necítila patričnosť ku žiadnej skupine. Ako už bolo spomenuté v kapitole o znakoch jej poézie, jedným z nich je práve „ne-patrenie“. Vo svojom denníku iba niekoľko málo krát hovorí o určitej príslušnosti ku skupine. Výnimky najmä referujú k jej židovstvu a pomyselnej skupine spisovateľov, pre ktorých boli jazyk, poézia a šialenstvo životnými skúsenosťami.¹³³

Veľmi dôležitou funkciou denníka je seba pozorovanie, snaha byť k sebe do určitej miery objektívny v priestore denníka, ktorý je vždy veľmi osobný a subjektívny. O toto sa obe jednoznačne snažili, ako to popisuje Ted Hughes o Plathovej: „Serióznosť jej vôle postaviť sa tomu, čo v nej bolo zlé a vytiahnuť to k pozorovaniu a zmeniť to – to je to, čo je tak pozoruhodné. Jej odpor k polovičným riešeniam či vyhýbavému sebaklamu.“¹³⁴ Práve ich vôľa nechať sa unášať na bielych stránkach denníka, spísať sa a snaha pochopiť sa ich spája tiež. Obe písali svoje subjektívne pocity, avšak pozorovali ich s určitou objektivitou v snahe porozumieť kým sú, čo robia a kam smerujú a pritom snaha z tejto seba analýzy spraviť umenie. Z tohto hľadiska ich denník slúžil i ako psychologický prostriedok k individuácii. To isté platí aj pre Pizarnikovú. Po štyroch rokoch strávených v Paríži, si v Buenos Aires do denníka napísala:

Hľa, tu sa analyzujem. Tá potreba otvoriť sa a vidieť. Podat' to slovami.

Slová ako dirigenti, ako skalpely. Iba slovami. Je to možné? Použiť jazyk

¹³² *Denníky*, s. 289.

¹³³ Martínez, Arregi Ana. „Alejandra Pizarnik: „Si no me escribo soy una ausencia“. *Itinerarios*, Vol. 14/2011.

¹³⁴ Hughes, Ted. „Sylvia Plath and Her Journals“, s. 91. „The seriousness, finally, of her will to face what was wrong in herself, and to drag it out into examination, and to remake it - that is what is so impressive. Her refusal to rest in any halfway consolation or evasive delusion.“

aby vyjadril to, čo zabraňuje žiť. Zveriť slovám hlavnú funkciu. Oni otvárajú, oni ukazujú.

He aquí que me analizo. Esa necesidad de abrirse y ver. Presentar con palabras. Las palabras como conductoras, como bisturíes. Tan sólo con las palabras. ¿Es esto posible? Usar el lenguaje para que diga lo que impide vivir. Conferir a las palabras la función principal. Ellas abren, ellas presentan.¹³⁵

Úryvky z ich denníkov sa dajú použiť ako dôkaz celej škály ľudského prežívania. Bolo by veľmi nepresné poukazovať iba na to negatívne a bolestné. Sylvia Plathová, rovnako ako Pizarniková, zvykne byť zaškatul'kovávaná k spisovateľkám, ktoré spáchali samovraždu. Ak si do internetového vyhľadávača zadáme heslo „Pizarnik and Plath“, výsledky obsahujú články s dramatickými nadpismi ako „Ublížené autorky: Wolf, Plath, Pizarnik a Bachmann“¹³⁶ alebo „Démoni v denníkoch Alejandry Pizarnik a Sylvie Plath“.¹³⁷ Presné takéto názory a dojmy vzbudzujú v širšom povedomí ich mená, ktoré sa napriek niekoľkým iným podobnostiam zvyknú spájať iba z dôvodu, že sa obe rozhodli spáchať samovraždu.

Sú si podobné vďaka vedomému rozhodnutiu stať sa spisovateľkami a obetovať písaniu a literatúre celý život. Ich životy sa odohrávali takmer súbežne, ich poézia, tak často spájaná s temnom ľudskej existencie, je však oveľa viac – je to poézia zažitého, návrat slov k esencii vecí.

¹³⁵ *Denníky*, s. 495.

¹³⁶ „Escritoras heridas: Wolf, Plath, Pizarnik y Bachmann“ Cit. [2020-02-12]. Dostupné z: <https://elcorreoweb.es/aladar/escritoras-heridas-wolf-plath-pizarnik-y-bachmann-EE3446996>

¹³⁷ „Los demonios de la escritura en los diarios de Alejandra Pizarnik y Sylvia Plath“ Cit. [2020-02-12]. Dostupné z: <https://www.ocultalit.com/ensayo/alejandra-pizarnik-sylvia-plath-los-demonios-la-escritura-los-diarios/>

7. Záver

Denník ako prostriedok komunikácie so sebou samým, svojím vnútorným prežívaním či ako pomôcka seba vyjadrenia a cvičisko svojho remesla. To všetko i viac predstavoval denník pre Alejandru Pizarnikovú. Priestor nezaplnenej bielej strany jej dával nádej a šťastie ako i frustráciu a pocit neúplnosti a absencie. Na jeho stránkach, napriek mnohým editorským chybám a autocenzúre nachádzame najkrehkejšiu podobu jej umeleckého a bezprostredného vyjadrovania k akej máme prístup.

Denníky spisovateľov predstavujú fenomén, v ktorom zlučujú umelecký jazyk ich literárnych textov, pričom však odkazujú k realite ľudského života, ktorý prepája každú ľudskú bytosť. Táto možnosť prepojenia medzi autorom a čitateľom robí z denníkov jeden z najpopulárnejších literárnych textov a je výnimočná ako v kontexte literárneho žánru denníkov, tak v súhrne diela autorovho života.

Táto práca chce slúžiť ako prostriedok k priblíženiu sa k autorskému ja a dielu Alejandry Pizarnikovej a najmä fenoménu, ktorý predstavujú jej *Denníky*. Cieľom bolo dokázať, že denníková tvorba Pizarnikovej sa môže právom zaradiť do jej celkového literárneho, ba čo viac, poetického diela na základe jazyka, obrazu-tvorivosti a tém, ktoré obsahuje a ktoré sú často zhodné s jazykom, obrazmi a témami jej básní, no zo svojej podstaty sú surovejším materiálom, na ktorom môžeme vidieť samotnú prácu s jazykom a obrazmi.

Druhým hlavným cieľom bolo pristupovať k tejto autorke humánne a zároveň odborne a pritom sa nepodieľať na určitom vytváraní pochmúrneho oblaku, ktorý sa už aj tak v populárnom prostredí nad jej menom vznáša. Povedané zjednodušene, nechcela som touto prácou prispieť k tomu, aby sa jej osoba a životný osud rovnali jej literárnemu dielu, ale ponúknuť iný prístup ich odlíšenia, ktorý sa zameriava na jej denníkové a literárne dielo, nie na jej životný príbeh a osud. Pritom však práca ponúka ľudskejší, široko spektrálny prístup k jej osobe autorky, bez toho aby sa táto práca podieľala na spomínanej mytizácii.

Je náročné celkom sa vyhnúť biografickým či psychologickým poznatkom o autorke, no jadrom tejto práce je literárne dielo a jeho štúdium a nie rozbor jej psychického či súkromného života. Avšak časti tejto práce, ktoré sa zaoberajú týmito skutočnosťami, považujem za dôležité, keďže pri určitých problémoch nám vysvetľujú či umožňujú lepšie

chápať práve jej dielo – napr. autocenzúru jej intímnych vzťahov chápeme na základe biografického faktu o jej bisexualite, za ktorú sa hanbila.

Príbehy a domnienky o Pizarnikovej či o autorkách, ktoré spáchali samovraždu (Woolfová, Plathová, Storni, atď.), ktoré sa o nich tradujú, často zahmlievajú ich naozajstný umelecký a literárny prínos a práve na to chce táto práca upozorniť. V prípade Pizarnikovej je vďaka publikácii *Denníkov* s touto určitou mytizáciou jej osoby jednoduchšie bojovať, keďže poskytuje potrebný most medzi jej tragickým a depresívnym ja a tým vášnivým, so zmyslom pre humor a plným života. Métou tejto práce je ponúknuť novú perspektívu – ukázať, že tieto ženy neboli len bláznivé spisovateľky a ich tvorba nebola výsledkom duševných porúch, ale tvrdej práce a hodín strávených nad knihami, a hlavne, písaním a prepisovaním. V prípade Plathovej a Pizarnikovej tomu nie je inak. Spájanie ich životov s ich umeleckým dielom je časté. V práci sú porovnané na základe ich literárnych tendencií a osudu nie životného, ale osudu ženy – spisovateľky. Ich životy niesli tragické prvky ako každé iné, avšak naliehavosť ich poetických výpovedí, ktorá sa nevyhnutne pretavila i do ich denníkov nesie podobné znaky.

Vo svojej podstate je táto práca poňatá ako určité predstavenie Alejandry Pizarnikovej na základe jej najintímnejšieho diela – *Denníkov*. V našich stredo-európskych končinách je jej meno mimo akadémie takmer neznáme a sama vidím väčší prínos v prácach, ktoré majú i všeobecný informačný charakter dostupný širšej skupine ľudí, pretože že ak má akadémia a literárne štúdium význam, musí prekračovať pomyselné hranice akademickej pôdy.

Denníky sú teda v tejto práci predstavené vo svojej komplexnosti i napriek ich objemu, ktorý poskytuje veľké množstvo tém a problémov pre kritické spracovanie. Na záver chcem vyjadriť vieru, že táto práca bola pre jej čitateľov prínosná, poučná či ich dovedla k ku kritickému zamysleniu nad spomenutými problémami.

8. Resumé

Táto diplomová práca pristupuje k autorke Alejandre Pizarnikovej s humánnou a zároveň odbornou optikou. Na jej dielo nahliada ako na samostatnú entitu, ktorá je prepojená s autorkiným životom, no nerovná sa mu. Predstavuje dielo tejto argentínskej poetky, vychádzajúc pritom z jej *Denníkov* (Diarios, 2003). Snaží sa dokázať, že *Denníky* sú časťou jej literárneho diela, ba čo viac, patria do jej celkovej poetickej výpovede, t.j. sú rovnako hodnotné ako jej básnické dielo.

V rámci komparácie a lepšieho pochopenia kontextu a okolností jej výpovede sa práca zameriava i na ženy spisovateľky, ktoré v populárnej, ale i akademickej rovine čelia zgrupovaniu iba na základe ich spôsobu smrti či tragickosti ich osobného príbehu a poukazuje na problematiku tohto prístupu a jeho následkov, ale i samotný jav ženského písania v prevažne mužskom literárnom svete.

V tejto práci je niekoľko rovín poznatkov, pričom snahou bolo zrozumiteľne uviesť do problému každého, kto by mal záujem sa v tomto smere informovať. Úvod je pritom venovaný kapitolám o denníkoch ako takých a o denníku ako literárnom žánri, ktorý je špecifický najmä pri publikáciách denníkov spisovateľov a spisovateľiek. Táto časť predstavuje položenie základovej dosky pre lepšie a hlbšie porozumenie obsahu kapitol venovaných Pizarnikovej denníkovej a básnickej tvorbe v kontexte literárnych denníkov ženských autoriek. Navyiac sa ponára do problematiky cenzúry, posmrtnej publikácie, intimity či pravdivosti denníkov.

Kapitoly o jej denníkoch a poézii chcú preukázať, že jej typický básnický štýl s opakujúcimi sa témami a obrazmi, s vycibreným autentickým básnickým jazykom je prítomný na stránkach *Denníkov* rovnako ako v jej básnických zbierkach. Na dokázanie tejto hypotézy pritom vychádzam z ukážok ako *Denníkov*, tak jej básnických zbierok. Zároveň citujem viacerých literárnych kritikov, medzi nimi napr. Núria Sala Calafellová či Cristina Piňová, ktoré sa štúdiu Pizarnikovej poézie a denníkov venujú už niekoľko rokov.

Posledná kritická časť práce je zameraná porovnaniu Pizarnikovej s americkou autorkou Sylviou Plathovou, ktorá taktiež čelí domnienkam a predsudkom na základe mýtov, ktoré sa nad jej osobou vznášajú najmä z dôvodu spôsobu jej smrti. Tieto autorky čelia predsudkom, ktoré sú v západnej kultúre historicky prítomné – archetyp hysterických žien s mentálnou poruchou neschopných prispôbiť sa danému postaveniu v spoločnosti, preferujúcich nasledovať typicky mužské kariéry. Ich porovnanie vychádza práve z tohto prístupu, pričom je najmä porovnaním literárnym (popr. filozofickým), nie biografickým.

9. Resumen

La presente tesis de diploma se acerca a la autora y poetisa argentina Alejandra Pizarnik con una óptica humana y a la vez profesional. Con una óptica que permanece ver su trabajo literario como una entidad naturalmente conectada con su vida sin ser igual a ella. Presenta el trabajo de esta poetisa basándose particularmente en sus *Diarios*, 2003 y busca demostrar que los diarios son parte legítima de su obra literaria y, además, son parte de su testimonio poético y por lo tanto son tan valiosos como su obra poética. También se centra en las escritoras que, tanto a nivel popular como académico, se enfrentan a la agrupación por la razón de la forma de su muerte o la naturaleza trágica de su historia personal, y señala el problema de este enfoque y sus consecuencias.

Hay varios niveles de información en este trabajo, todos con el objetivo de no participar en el narrativo tóxico sobre Pizarnik. La introducción está dedicada a capítulos sobre diarios como tales y sobre el diario como género literario, especialmente trata de diarios de escritores. Esa sección del trabajo presenta los cimientos para una mejor y más profunda comprensión del contenido de los capítulos dedicados al diario y la poesía de Pizarnik. Su obra diarística se así puede ver y entender en el contexto de los diarios literarios de otras autoras. Además profundiza en los temas diarísticos de censura, publicación póstuma, intimidad y veracidad de los diarios.

Los capítulos que tratan sobre *Diarios* y la poesía de Pizarnik quieren demostrar que su estilo poético típico con temas e imágenes repetitivas, con un lenguaje poético refinado, tan auténtico para ella, está presente en las páginas de los diarios tanto como en sus colecciones de poesía. Para probar esta hipótesis, me baso en ejemplos de los diarios, las colecciones poéticas y cito numerosos críticos literarios, incluido Núria Sala Calafell y Cristina Piña, que han estudiado la poesía y los diarios de Pizarnik durante varios años.

La última parte crítica de la tesis se centra en la comparación de Pizarnik con la autora estadounidense Sylvia Plath que también se enfrenta a suposiciones y prejuicios basados en los mitos que se ciernen sobre su persona principalmente debido a su forma de muerte. Estas autoras enfrentan prejuicios que están históricamente presentes en la cultura occidental: el arquetipo de mujeres histéricas con un trastorno mental, incapaces de adaptarse a su posición dada en la sociedad, prefiriendo seguir carreras típicamente masculinas. La comparación se basa precisamente en este enfoque, y es principalmente literaria (o filosófica), no biográfica.

10. Bibliografía

Primárna literatúra

Pizarnik, Alejandra. *Diarios*. Ed. Ana Becció. Tercera edición. Barcelona: Lumen, 2013.

Pizarnik, Alejandra. *Nueva correspondencia (1955-1972)*. Ed. Ivonne Bordelois y Cristina Piña, Barcelona: Lumen, 2017.

Pizarnik, Alejandra. *Poesía: (1955-1972)*. Ed. Ana Becció. Barcelona: Editorial Lumen, 2005.

Pizarnik, Alejandra. *La extracción de la piedra de locura: otros poemas*. Madrid: Visor, 1993.

Sekundárna literatúra

Bassnet, Susan. *Sylvia Plath. An Introduction to the Poetry*. New York: Palgrave, 2005. ISBN-13: 978-0333771266.

Didion, Joan. *Slouching towards Bethlehem*. New York: Simon and Schuster, 1979. ISBN 0-671-24806-5.

Mocná, Dagmar, and Josef Peterka. *Encyklopedie Literárních Žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.

Paz, Octavio. *El Arco Y La Lira: El Poema*. México: Fondo de Cultura Económica, 1992. ISBN: 84-375-0327-2.

Plath, Sylvia. *Journals of Sylvia Plath*. New York: Anchor Books, 1982. ISBN 0-385-49391-6.

Rilke, Rainer Maria. *Letters to a Young Poet*. Penguin Classics: 2014. ISBN: 9780241252055.

Rilke, Rainer Maria. *Rilke on Love and Other Difficulties*. 1994. ISBN: 9780393310986.

Wellek, René a Austin Warren. *Theory of literature*. Harmondsworth: Penguin Books, 1985. ISBN 0-14-055028-3.

Woolf, Virginia. *A Room of One's Own*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995. Cambridge literature. ISBN 0-521-48590-8.

Elektronické zdroje

Odborné články

Autrey, Ken. "Toward a Rhetoric of Journal Writing." *Rhetoric Review*, vol. 10, no. 1, 1991. s. 74–90. [Cit.2019-09-21]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/465516.

Axelrod, Steven Gould. "The Mirror and the Shadow: Plath's Poetics of Self-Doubt." *Contemporary Literature*, vol. 26, no. 3, 1985. s. 286–301. [Cit.2019-12-1]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1208027.

Bollig, Ben. "How many ways to leave your country? On exile and not-belonging in the work of Alejandra Pizarnik." *The Modern Language Review*, vol. 104, no. 2, 2009. s. 421–437. [Cit.2019-09-21]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/25654863.

Calafell Sala, Núria. „Los Diarios de Alejandra Pizarnik: Una escritura en el umbral“. *Castilla. Estudios De Literatura*, (2), s. 55-71. [Cit.2020-02-01]. Dostupné z: <https://revistas.uva.es/index.php/castilla/article/view/58>

Calafell Sala, Núria. "Decir yo es anonadarse": los Diarios (ex)timos de Alejandra Pizarnik." *Ítaca: Revista de Filología*. ISSN2172-5500, no.1, 2010. s. 95-107. [Cit.2020-01-21]. Dostupné z: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4722285>

Ferretter, Luke. "What Girl Ever Flourished in Such Company?: Sylvia Plath's Religion." *The Yearbook of English Studies* 39, no. ½, 2009. [Cit.2019-11-19]: www.jstor.org/stable/25679863.

Foster, David William, and Alejandra Pizarnik. "The Representation of the Body in the Poetry of Alejandra Pizarnik." *Hispanic Review*, vol. 62, no. 3, 1994. s. 319–347. [Cit.2020-01-19]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/475135.

Gilbert, Sandra M. "‘My Name Is Darkness’: The Poetry of Self-Definition." *Contemporary Literature*, vol. 18, no. 4, 1977. s. 443–457. [Cit.2019-06-12]: *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1208171.

Hall, Robert A. "Once More-What Is Literature?" *The Modern Language Journal*, vol. 63, no. 3, 1979. s. 91–98. [Cit.2019-11-19]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/325776.

Kaufman, James C. *The Sylvia Plath Effect: Mental illness in eminent creative writers*, s. 37-50. [online] [cit.2019-01-03]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/298934728_The_Sylvia_Plath_effect_Mental_illness_in_important_creative_writers

Kuhn-Osius, K. Eckhard. "Making Loose Ends Meet: Private Journals in the Public Realm." *The German Quarterly* 54, no. 2, 1981. s. 166-76. [Cit.2020-01-19]: *JSTOR* www.jstor.org/stable/405350

Lant, Kathleen Margaret, and Sylvia Plath. "The Big Strip Tease: Female Bodies and Male Power in the Poetry of Sylvia Plath." *Contemporary Literature*, vol. 34, no. 4, 1993. s. 620–669. [Cit.2020-01-08]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/1208804.

Lasarte, Francisco. „Más allá del surrealismo: La poesía de Alejandra Pizarnik“. *Revista Iberoamericana*, Vol. XLIX, N.125, 1983. [Cit.2020-01-16]. Dostupné z <http://revista-iberoamericana.pitt.edu/ojs/index.php/Iberoamericana/article/view/3844>

Martínez, Arregi Ana. „Alejandra Pizarnik: „Si no me escribo soy una ausencia“.

Itinerarios, Vol. 14/2011. [Cit. 2020-02-02]. Dostupné z:

<http://itinerarios.uw.edu.pl/alejandra-pizarnik-si-no-me-escribo-soy-una-ausencia/>

Maunsell, Jerome Boyd. “The Writer's Diary as Device: The Making of Susan Sontag in *Reborn: Early Diaries 1947—1963*.” *Journal of Modern Literature*, vol. 35, no. 1, 2011.

s. 1–20. [Cit. 2020-04-20]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/10.2979/jmodelite.35.1.1.

Paperno, Irina. “What Can Be Done with Diaries?” *The Russian Review*, vol. 63, no. 4,

2004. s. 561–573. [Cit. 2020-02-02]. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/3663979.

Peel, Robin. “The Ideological Apprenticeship of Sylvia Plath.” *Journal of Modern*

Literature, vol. 27, no. 4, 2004. s. 59–72. [Cit. 2020-02-02]. Dostupné z:

www.jstor.org/stable/3831805

Piña, Cristina. “Manipulación, censura e imagen de autor en la nueva edición de los *Diarios* de Alejandra Pizarnik.” *Revista Valenciana, estudios de filosofía y letras*, N°. 20, 2017,

s. 25-48. [Cit.2020-02-10]. Dostupné z:

<http://www.revistavalenciana.ugto.mx/index.php/valenciana/article/view/315>

Running, Thorpe. "The Poetry of Alejandra Pizarnik." *Chasqui* 14, no. 2/3, 1985. s. 45-55.

[Cit. 2020-02-11]: www.jstor.org/stable/20778260.

Raoul, Valerie. “Women and Diaries: Gender and Genre.” *Mosaic: A Journal for the*

Interdisciplinary Study of Literature, vol. 22, no. 3, 1989. s. 57–65. [Cit. 2020-02-02]:

JSTOR, www.jstor.org/stable/24780526.

Todorov, Tzvetan, and John Lyons. “What Is Literature for?” *New Literary History*, vol.

38, no. 1, 2007. s. 13–32. [Cit. 2020-02-02]: *JSTOR*, www.jstor.org/stable/20057987.

Traba, Marta. “El ‘Yo’ Monumental De Anaïs Nin.” *Diálogos: Artes, Letras, Ciencias*

Humanas, vol. 11, no. 3 (63), 1975. s. 27–29. [Cit. 2020-04-12]: *JSTOR*,

www.jstor.org/stable/27933345.

Iné elektronické zdroje:

Dokumentárny film „Alejandra“. [Cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=KzygcWKgvXc>.

“Three letters from Alejandra Pizarnik do Leon Ostrov” [Cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://www.musicandliterature.org/features/2015/6/28/three-letters-from-alejandra-pizarnik-to-len-ostrov>.

„En esta noche, en este mundo“ [Cit.2020-02-01]. Dostupné z: <https://dispoetica.com/alejandra-pizarnik-esta-noche-este-mundo/>.

„Dorothy Parker: Political Activist, Melancholic, Bootleg Scotch-Drinker“ [Cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://lithub.com/dorothy-parker-political-activist-melancholic-bootleg-scotch-drinker/>.

“Cristina Piña sobre Alejandra Pizarnik” [Cit.2019-10-29]. Dostupné z: <https://malba.org.ar/cristina-pina-sobre-alejandra-pizarnik/>.